Anul XXIX Iunie 1939 Nr. 6

# REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ

Redactor: Prof. GRIGORIE T. MARCU

## APOSTOLIA OŞTII DOMNULUI

De Diacon GRIGORIE T. MARCU
Profesor la Academia teologică „Andreiană"

Frăţia misionară „Oastea Domnului" este expresia concretă a setei după Hristos şi Evanghelia Lui, de care a fost cuprinsă obştea noastră dreptcredincioasă în urma desechilibrării semănate de răsboiul trecut în toate domeniile de viaţă omenească. Este marele merit al autorităţii noastre bisericeşti — în speţă al luminatului nostru Arhipăstor, I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului — că n'a lăsat acest curent de viaţă nouă s'o ia razna, ci l-a captat, organizat şi îndrumat în albia Bisericii, făcând din el o forţă vie spre zidirea în Hristos a insului şi spre înstăpânirea împărăţiei lui Dumnezeu în lume.



Roadele acestei acţiuni de înzdrăvenire sufletească sunt considerabile. Ceata celor ce şi-au făcut din inimile lor sălaş bucuros oricând să primească pe Mirele ceresc, este fără număr; viaţa lor, fără prihană; contactul lor cu Cerul, vizibil în rugăciunile ce se ridică de sârg către Domnul, mai fierbinţi şi mai stăruitoare decât altă dată; ataşamentul faţă de Biserica străbună, desăvârşit. Rapoartele ce sosesc de zor la centrul „Oştii Domnului", inspecţiile făcute de fruntaşii ei în toate părţile şi congresele anuale ce întrunesc aici la Sibiu sau în preajma mânăstirii Brâncoveanu mii de închinători încolonaţi sub praporul de pe care-i binecuvintează Hristos, sunt tot atâtea dovezi în favoarea celor zise. „Oastea Domnului" aduce aminte noroadelor

prinse de greul vieţii şi de laţul amăgitorilor că avem un Stăpân în cer — *Hristos* — şi comoara darurilor Lui pe pământ — *Biserica*. Apostolia ei tocmai într'aceasta zace. Toţi avem lipsă de ocrotirea Mântuitorului; iar ca s'o dobândim, trebue să nu ocolim Biserica, deoarece aceasta-i Trupul Lui şi Hristos este Capul ei (cf. Ef. 1, 22—23).

Personal, urmăresc demult şi cu deosebit interes sporul apostoliei acestei frăţii misionare. Pe zi ce trece, îmi dau tot mai limpede seama că nici o fărâmă din capitalul de vrere entuziastă şi sinceră pe care-l învestesc înaintestătătorii ei mari şi mici în această acţiune binecuvântată, nu rămâne nefructificat. Ca atare, în ciuda greutăţilor ce mi se semnalează dintr'o parte sau alta, stăruiesc în credinţa că prezenţa activă a preoţimii noastre în fruntea ostaşilor Domnului de pretutindenea e nu numai de dorit, ci-i chiar necesară şi aducătoare de roade atât pentru instituţia sfântă a Bisericii, cât şi pentru prestigiul păstorului de suflete. Necesară, din mai multe puncte de vedere.

In preotul care se interesează îndeaproape de trebuinţele sale religioase, ostaşul Domnului — care are o psihologie aparte — se deprinde să vadă pe reprezentantul lui Hristos pe pământ. Şi asta nu-i puţin lucru. Din clipa în care ajunge să judece astfel, ostaşul Domnului devine imun faţă de asalturile învăţătorilor mincinoşi şi nu va cădea niciodată în greşala de a crede că poate stabili legături pozitive cu Hristos ignorând Biserica şi pe slujitorii ei. In diferendele pe cari le poate avea — şi le are ades — cu ceice-i iau în derâdere evlavia şi dispreţuiesc traiul evanghelic în care petrece, ostaşul Domnului va ajunge să invoace autoritatea preotului care-l încurajază mereu pe calea pe care a apucat. Acolo unde preotul îi este ostil, putem fi siguri că ostaşul Domnului nu se va întoarce la viaţa uşuratică pe care a dus-o oarecând, ci îşi va căuta aiurea reazimul duhovnicesc care-i trebueşte. Că aceste procese de conştiinţă se rezolvă ades prin dezertarea la sectari, preoţii noştri o ştiu mai bine decât mine.

In sfârşit, bucuria cea mai mare pe care i-o poate pricinui preotului „Oastea Domnului“ şi care trebue să-l încurajeze în silinţele sale pastorale, este că părtaşii acestei

frăţii misionare trăiesc realmente Evanghelia. Pe Dumnezeu, creştinii îl cunosc mai mult sau mai puţin bine şi cred în El. Că această cunoaştere încă nu însemnează *acceptarea* Lui necondiţionată, ne arată cu o dramatică sinceritate viaţa de toate zilele. Câţi nu cred şi se cutremură când aud durduind, când bate ghiaţa, când epidemiile le decimează dobitoacele sau le pustiesc familiile? Câţi se 'ndreaptă dupăce a trecut năpasta?

Ostaşul Domnului realizează o trăire în Hristos cu caracter *permanent*. Şi aceasta ne trebue nouă, *credinţă lucrătoare*, vizibilă în conduita de fiecare zi, de fiecare clipă a oricărui mădular al Trupului lui Hristos, nu credinţa-temere pe care şi dracii, cari nu dobândesc Cerul, o au (cf. Iacob 2, 19). Bucurându-se de ceice o au, preotul trebue să fie alăturea de ei dar nu împotriva celorlalţi. Cum vine asta? Foarte simplu! Presupunem o pricire între un ostaş al Domnului şi un creştin care nu practică poruncile Evangheliei. Amândoi cred în Dumnezeu. Primul va ieşi biruitor când îi va zice celuilalt: „Tu ai credinţă, iar eu am fapte; arată-mi credinţa ta fără fapte, şi eu îţi voi arăta credinţa mea din faptele mele" (Iacob 2, 18). Preotul, de va fi de faţă sau de vor apela pricinaşii la el, va da dreptate celui dintâi, purtând de grije să nu-l lase să se trufească; iar pe celălalt îl va convinge că de va face şi el la fel, voia Domnului o face şi nu a unui om oarecare.

Trebue să ne precizăm atitudinea *clar* faţă de această problemă capitală a zilelor noastre. Ea necesită eforturi, energie, idealism şi mai ales mult tact pastoral. In schimb aduce foloase de vederea cărora nu ne-am putea bucura altfel. Dintre acestea, cel care le încununează şi le rezumă pe toate este Biserica *vie* pe care o dorim noi toţi — pe care Hristos a vrut-o mai mult decât oricare din noi — şi care este cu adevărat singura Biserică *tare*.

# ELEMENTE DE FILOSOFIE CREŞTINĂ

De Preot Dr. NICOLAE TERCHILĂ
Profesor la Academia teologică „Andreiană"

Literatura europeană se întinereşte adăpându-se la izvorul de apă vie care este Sf. Scriptură. Dacă am trece cu vederea această carte, s'ar produce în istoria artei goluri prăpăstioase. Dacă am înlătura Sf. Scriptură, această piatră din capul unghiului, măreţul palat al istoriei artelor s'ar preface într'o grămadă de fărâmături fără nici o legătură.

Gândiţi-vă numai, câte poezii nu s'au născut oare din această carte, câte tablouri nu s'au pictat şi câte opere muzicale nu s'au compus. Cele mai mari capodopere de artă, începând din timpul Renaşterii şi până azi, mai mult sau mai puţin stau în strânsă legătură cu spiritul creştin. Acest fapt nu este numai incidental, el este un rezultat firesc al adevărului veşnic că arta şi religia se bazează una pe alta.

Pretutindenea unde sentimentul religios pătrunde inimile se naşte poezie sau cântare sau propoveduire însufleţită şi pretutindenea unde arta a obţinut succese înălţătoare ea poartă în sine timbrul religios. Grecii din antichitate reduceau orice însufleţire mai înălţătoare la Apollo, la muze sau la vre-un Eros. Chiar şi marele poet filosof Goethe, mărturiseşte următoarele: „Orice productivitate, orice invenţie, orice idee mare care aduce roade bogate nu stă în puterea nimănui şi se înalţă deasupra oricărei puteri pământeşti. Omul trebue să le considere pe toate acestea ca pe nişte daruri neaşteptate şi să le primească cu profundă recunoştinţă" (Eckermann III 66).

In forma aceasta, orice artist în înţelesul adevărat al cuvântului este avizat la inspiraţie şi revelaţie. Ca să aibă astfel de percepţiuni, trebue ca spiritul să stea deschis pentru lumea cea mai înaltă, fiinţa lui trebue să aibă rădăcini în acele adâncuri nepătrunse din care izvoreşte toată inspiraţia. Artistul trebue să aibă o credinţă, şi anume o

credință care înseamnă a primi fără rezervă imboldurile creatoare care vin din lumea cea de sus, o credință care-l ridică deasupra nestatorniciei și vremelniciei vieții proprii, fecundând cu idei mari cugetarea lui.

Această credință în tot ceasul vieții lui susține trează convingerea că prin întrebuințarea acestor forțe va putea ferici pe alții și pe el. Toți scriitorii mai de seamă au trăit din credință. Ei puteau admite existența lumii superioare, ideale, și pentru ei ideia despre Dumnezeu, nemurire și libertate erau adevăruri neclintite. Un Goethe a putut spune: „Lumea se îndoește azi de existența lui Dumnezeu așa de puțin ca de existența sa proprie". Dar cine ar mai putea spune acest lucru astăzi?

Spiritul critic a dovedit că pe cale rațională credința nu poate fi explicată. O credință rațională nu ne-ar folosi mult nici azi, căci contrastele înspăimântătoare — ca fericire și durere, bine și rău, rațional și irațional care se isbesc una într'alta atât în lumea externă cât și în cea internă — s'au înăsprit.

Cine mai zice azi că deasupra acestei lumi sfâșiate de durere și păcat, se înalță o lume ideală? Cine ne asigură că viața omului într'adevăr este făcută spre frumusețe și armonie, câtă vreme e sfâșiată de contraziceri și dușmănii.

Doar credința pe care o simțim în sufletul nostru ca pe o putere curățitoare și mântuitoare. O astfel de credință aduce armonie în sufletul omenesc. Ceeace nizuiește arta și pentru câteva momente izbutește, o înălțare deasupra contrastelor aspre ale vieții, o uitare, o învingere a imboldurilor egoiste, un sentiment al păcii și al iertării, acestea le realizează în mod netrecător credința creștină.

Pentrucă pacea nu este numai un vis frumos, ci o avere nepieritoare. Sufletul creștin nu se adapă din izvorul himerelor fantastice ci din izvorul vieții adevărate—din Iisus Hristos.

Sufletul unui artist creștin nu va putea să afle scopul artei nici în jocul bizar al capacității sale tehnice, nici într'o imitare servilă a naturii, ci se va simți îndemnat să redea în operele sale armonia și frumusețea sufletului său împăcat cu Dumnezeu. Un astfel de artist, orice-ar lucra,

toate creaţiunile lui vor purta pecetea evlaviei adânci, oglinda sufletului său, care se odihneşte întru Dumnezeu. Astfel Rembrand, a pictat multe lucruri de alţii nebăgate în seamă, prezentându-le în lumina iubirii creştineşti.

Tot aşa a compus Beethoven, învingând toate disonanţele vieţii, în convingerea că: „Deasupra boltei înstelate trebue să locuiască un Prea bun Părinte".

Dar am putea întreba: Ce artă mare şi cuceritoare de suflete vom avea dacă acest foc sfânt ceresc nu ar fi ars în sufletele oamenilor?

Nemuritoare se dovedesc cuvintele lui Goethe cari spun că veacul credinţei a fost înveselitor, înviorător şi productiv, iar timpul necredinţei un veac sărac, sterp şi sec.

La artiştii noştri moderni lipseşte adeseri armonia internă care izvorăşte din credinţă. Deaceea se opresc în faţa dezacordurilor vieţii şi caută să le prezinte cât se poate de strident.

Să ne gândim numai la Ibsen sau la Hauptmann. Fiindcă nu s'au putut ridica deasupra contrazicerilor sufletului propriu, văd în lume sfâşierea sufletului lor. Şi atunci se spune: aceasta este o artă puternică dar nu are colorit frumos.

Cine caută însă efectul lor, va fi silit să spună că este o artă slabă care nu mângâe, nici nu înviorează inima nimănui, o artă care nu are puterea să ridice, să înalţe sufletul omului şi să trezească în el duhul cel bun, ci ea mai mult apasă pe om cu povara unei existenţe netrebnice şi fără valoare.

Cu totul altcum este când artistul stă pe baza experienţei creştineşti. El cunoaşte puterile întunerecului, dar nu zăboveşte la acestea, căci ştie că puterea lor este zdrobită şi sufletul omenesc, cu toată împotrivirea lor, va afla intrare la viaţa de veci, la Dumnezeu.

Dar credinţa creştină nu se dovedeşte numai ca o putere unică în desvoltarea artei; trebue să mergem mai departe şi vom afla că *deodată cu creştinismul a intrat în lume un nou ideal estetic*.

Acesta a apărut în lume ca un aspru protest împotriva celui vechiu. *Primii creştini au respins arta antică*. Ei au

fost siliţi să facă aceasta *din două motive:* In primul rând, întreaga artă antică a fost strâns legată de politeism. *Ea servea cultului, şi ce fel de cult?* Să ne gândim numai la cultul lui *Venus* şi la producţiunile lui *Bachus.* Această artă trebuia să le pară demonică. A fost o datorinţă creştinească de a se *feri* de această artă, ca să poată păstra în *curăţenia ei credinţa cea nouă.*

In rândul al doilea, pentru creştini a răsărit o viaţă nouă, care prin strălucirea măririi sale interne a pus în umbră arta antică, precum spune Sf. Apostol Pavel: „Ceeace ochiul n'a văzut şi urechea n'a auzit şi în mintea nici unui om n'a încăput, acestea a pregătit Dumnezeu pentru aceia cari îl iubesc pe El".

Ca nişte „sfinţi" şi „iubiţi" ai lui Dumnezeu, se simţiau înălţaţi într'o nouă viaţă fericită, plină de puteri şi de aşteptări minunate. Intr'o lume a durerii şi a suferinţii pot cunoaşte că Dumnezeu nu i-a părăsit, iar mai presus de disarmonia vieţii interne şi externe, se ridică sentimentul unei curate armonii:

„Noi avem pace cu Dumnezeu". Astfel în sufletul lor plin de Dumnezeu purtară idealul nostru estetic. Cel răstignit, cu iubirea lui gata de jertfă a fost pentru ei frumosul suprem în lume.

Şi dacă înconjuraţi de mizerii şi de duşmani n'au fost în stare să dea o expresie artistică idealului lor, la început, din ziua în care a pătruns întru inimile omeneşti această nouă viaţă ideală şi divină, a răsărit o zi nouă şi pentru artă. *Idealul frumosului formal, exterior numai* nu îi mai poate satisface. Dacă ochiul s'a deschis odată pentru *frumosul sufletesc,* acesta pretinde ca în creaţia artistică să se descopere cea mai originală viaţă sentimentală.

Cât va dura însă până ce această cerinţă va deveni dominantă? Tocmai în timpul când pictorii creştini au încercat pentru prima dată a concretiza, a întrupa în mod artistic propria viaţă sufletească, a urmat o puternică reacţiune: *Renaşterea.*

Lumea formelor antice, — chemate din nou la viaţă cu exuberanţa figurilor ei, dând laoparte arta creştină primor-

dială, — se introduce ca o lume străină între viaţa sufletească nemijlocită şi între artă.

Incet, încet, s'a săvârşit pe urmă o eliberare a lumii culturale creştineşti de elementul antic şi nu mai încape nici-o îndoială că în timpul nostru idealul artei creştineşti devine tot mai puternic.

Chiar şi în pictură şi sculptură tindem spre o exprimare a adevăratei vieţi personale.

Lăsăm bucuroşi la o parte legile artei formaliste dacă ni se oferă un conţinut de o puternică viaţă sufletească.

Când privim un peisaj, ne interesează mai mult puterea sentimentului personal, turnată de artist în acel tablou, decât singuraticele obiecte sau gruparea lor.

Insemnătatea vieţii interne iese şi mai mult la iveală în poezie şi în muzică. O comparaţie ne arată în acest domeniu superioritatea popoarelor creştine faţă de celelalte popoare culte ale pământului. Dupăce omul este considerat ca cetăţean al celor două lumi, silit să lupte cu puteri spirituale bune şi rele, în sufletul omenesc s'au deschis adâncimi nepătrunse, s'au descoperit contraste izbitoare şi scopuri contradictorii.

Simţul de vinovăţie s'a agerit iar în mijlocul vieţii pământeşti efemere răsună puternic glasul unei lumi eterne. De aici rezultă un fel nou al sentimentului tragic şi liric, cum îl exprimă din când în când Shakespeare şi Goethe.

In forma cea mai minunată s'a revărsat însă râul vieţii interne în muzică, deoarece muzica este arta cu cel mai pronunţat caracter lăuntric şi deaceea arta creştină prin excelenţă, sau precum zice Wagner: „ea este cea mai capabilă să reoglindeze variaţia şi contrastele unei bogate vieţi interne".

Protagoniştii muzicii moderne sunt creştini: I. S. Bach, Haendel şi Beethoven pe care Wagner, în opul său: „Opere de artă ale viitorului" (Kunstwerke der Zukunft) îl caracterizează ca pe un „creştin" când zice: „Dela limanul vieţii se despărţi, creştinul, ca în largul oceanului să se simtă singur între apă şi cer".

Credința a fost busola lui care l-a îndreptat spre ceruri; iar Wagner însuși a luptat cu problema religioasă până ce-a ajuns la adevărata credință mărturisind: „Eu știu că Mântuitorul meu trăiește". In frumoasa lui capodoperă „Parsival" se revelează deplin cugetarea lui creștinească. Astfel se împreună pe culmile creațiilor supreme credința și arta într'o puternică armonie. Idealul frumos al vieții celei nouă care se desvoltă din credință și iubire devine valorosul conținut al artei, iar arta expresia intensivă a credinței.

Mântuitorul însuș n'a fost artist în sens tehnic vorbind. Insă atunci când a introdus viața cea nouă în omenire a exercitat o adâncă influință și asupra desvoltării artei, o influință mult mai adâncă decât atunci când El însuși ar fi practicat arta.

Armonia desăvârșită între artă și credință primește o expresie minunată în cuvintele Lui. Vorbirea Lui poartă pretutindenea farmecul unei profunde simțiri pentrucă izvorăște dintr'un suflet arzător și unit cu Dumnezeu. Ea poartă pecetea clarității și a adeverității desăvârșite.

Iată de ex. cuvinte de o sublimitate nemaipomenită: „Cerul și pământul vor trece, iar cuvintele mele nu vor trece". Iată cuvinte de tânguire, de regret, ce răsună ca niște chimvale în ziua judecății, iată cuvinte de rugăciune, de invitare, blânde și binefăcătoare ca și razele soarelui.

Asemănările Lui ne arată mai nainte de toate talentul minunat de a concretiza un adevăr abstract și a zugrăvi un tablou neuitat prin cuvinte puține dar pline de viață. Cine va putea nega că de ex. Parabola fiului risipitor este o operă de artă în felul său fără de seamăn? In ea nu vei găsi nici un cuvânt de prisos sau prea puțin. Fiecare trăsătură trădează pe măestru.

In linii simple ni se prezintă aici un tablou al vieții sufletești atât de fidel încât și un copil îl poate înțelege, iar în simplicitatea sa atât de pătrunzător încât oricare om se simte pătruns în adâncul sufletului său.

Parabolele Mântuitorului sunt niște pietre scumpe cari în decursul veacurilor nu și-au pierdut strălucirea lor, iar pe acela care le privește îl delectează cu străluciri deapururi noi și surprinzătoare.

Mântuitorul a fost un artist dar arta Lui n'a avut un scop egoist, ci a fost pusă cu totul în slujba chemării sale sublime. Nu aflăm nici cea mai mică încercare de a câştiga mulţimea prin frazeologie bombastică. El folosea cuvintele numai ca pe nişte vase pentru conţinutul valoros al doctrinei mântuitoare. Dar tocmai fiindcă în învăţătura Sa forma şi conţinutul se acopere aşa de minunat, tocmai fiindcă conţinutul primeşte forma lui cuvenită, iar forma este expresia adecvată unui conţinut atât de puternic, tocmai din cauza aceasta ne face impresia unei arte desăvârşite.

Aceiaşi constatare se potriveşte şi la viaţa Lui. Ea este cea mai puternică şi zguduitoare dramă ce s'a petrecut cândva pe pământ până la moartea Sa pe cruce, stăpânită de legea iubirii divine, care se jertfeşte pe sine.

Orice acţiune externă se spiritualizează aici prin cea internă, până şi groaznicul se preamăreşte prin îndurarea Sa divină, care devine stăpânitoare.

Intr'o măsură oarecare întâlnim arta în spiritul în Iisus şi la alte personalităţi religioase. Mulţi bărbaţi mari bisericeşti au fost şi poeţi. Credinţa îi face să dea o expresie adecvată vieţii celei noi care izvorăşte din sufletul lor cu multă putere. Ba se poate spune că în religia creştină se ascunde o putere de creaţie artistică. Nu e de ajuns să ne însuşim în mod raţional învăţăturile bisericii.



Despre o viaţă religioasă poate fi vorba numai atunci când acelea pătrund inimile noastre şi ne stăpânesc. *Numai ceeace noi înşine trăim şi intuim are valoare pentru viaţa noastră internă.* Astfel *lumea credinţei este totodată şi o operă a fantaziei creatoare.* Aceasta ascultă de impulsiuni superioare, concretizează şi dă o formă intuitivă obiectelor de credinţă. Dragostea creştinească practicată, poate fi bun material pentru reprezentarea iubirii lui Dumnezeu, înţelegerea măreţiei naturii este o condiţie pentru zugrăvirea măreţiei creatoare a lui Dumnezeu. Şi figura Mântuitorului poate să fie plină de viaţă numai în faţa acelora cari sunt în stare să intuiască într'o unitate trăsăturile resfirate ale caracterului său, sau să conceapă intuitiv înapoia unui cuvânt întreaga personalitate a Mântuitorului.

Credinţa este o astfel de pătrundere intuitivă a Fiinţei nevăzute, şi totuş există adeseori un suflet simplu, copilăresc, care are acest dar şi vede mai departe decât toată înţelepciunea înţelepţilor. Deacea putem spune că fiecare creştin adevărat ascunde în sine un artist, căci el în mod original, potrivit cu gradul vieţii sale interne, intuieşte cerul şi pământul, Dumnezeu, lumea şi viaţa şi se străduieşte neîncetat să-şi încadreze într'o operă de artă divină existenţa sa.

De aici se poate explica curentul acela de reînviere care a plecat dela artiştii creştini în deosebi în domeniul dramei şi muzicei. Unde se întâlneşte un mare talent artistic şi o putere creatoare a unei fantezii credincioase, acolo se naşte o artă adevărată. Una ca aceasta va putea pătrunde în cele mai ascunse taine ale fiinţei, pentru că ea trăieşte în legătură cu Izvorul vieţii, cu Dumnezeu, care se coboară în fiinţa omenească.

Religia e în stare să dea vieţii o formă frumoasă, prin religie primeşte arta o valoare nepieritoare şi o păzeşte de rătăciri, religia s'a dovedit ca o forţă unică în desvoltarea artei şi cu puterea sa neîntrecută introduce soare în sufletul artistului şi ascunde în sine un nou ideal fericit.



(Va urma)

# ATITUDINI NOUI FAŢĂ DE ADEVĂRURI VECHI

De Preot D. VEŞTEMEAN

Se petrec dela o vreme în biserica romano-catolică fenomene cari merită toată atenţiunea, dată fiind importanţa capitală ce o prezintă ele, prin schimbarea de ţinută faţă de anumite poziţii istorice cari până eri erau considerate în Apus ca neclătinabile.

Marea Schismă dela anul 1054 a însemnat pentru creştinismul ecumenic actul tragic al sfâşierii Bisericii Mântuitorului între Apus şi Răsărit şi punctul de plecare al unor necontenite neînţelegeri pe chestii de ambiţii personale sau ambiţii politice, pe chestii de doctrină sau de disciplină bisericească. Aşezate pe baricade diferite, cele două biserici, cari până aci fuseseră o singură Biserică, s'au privit continuu prin optica indiviei, obiectivitatea istorică şi dragostea frăţească suferind o dureroasă eclipsă. Atitudinea faţă de actul istoric al anului 1054 şi a cauzelor cari l-au provocat a fost determinată de vrăşmăşia dintre cele două Biserici. Apusul a acuzat Răsăritul de provocator al Schismei, iar Răsăritul Apusul. Iată însă că astăzi teologi şi istorici de renume din Biserica romano-catolică, desbrăcaţi de orice prejudicii, situându-se de terenul strictei obiectivităţi istorice şi în urma unor asidue şi minuţioase cercetări a faptelor, ajung la concluzii pe cari Răsăritul ortodox le-a tras din însuşi momentul desbinării celor două Biserici. Apusul romano-catolic, prin graiul acestor distinşi cercetători, îşi asumă aproape integral vina de a fi cauzat ruptura dela 1054. Această nouă lumină proiectată asupra originilor istorice ale Marei Schisme, o găsim în remarcabilele studii ale abatelui F. Dvornik, profesor la Facultatea de Teologie a Universităţii Carol al IV-lea din Praga, ale reverenzilor V. Grumel, M. Jugie, asumpţionişti, şi M. Amann, profesor la Facultatea de Teologie catolică din Strasbourg.

Domnul Henry Gregoire, profesor la Universitatea din Bruxelles, vice-preşedinte al Institutului oriental şi slav, într'un articol publicat în cunoscuta revistă „La Vie Intellec-

tuelle" (Nov. 1938, pag. 364—371), rezumă studiile celor mai sus notaţi în următoarele puncte asupra cărora aceştia, în mod solidar, au căzut de acord: *a)* Neînţelegerea dintre papa Nicolae I şi Patriarhul Fotie a avut un caracter politic — privind jurisdicţiunea asupra Iliricului şi Bulgariei — şi nu unul dogmatic; *b)* Cele două pretinse schisme ale lui Fotie sunt simple mituri, fără temeiu istoric; *c)* In viitor nu mai poate fi vorba despre vreo schismă şi erezie a patriarhului Cerularie, pentrucă delegaţii papali conduşi de cardinalul Humbert l-au anatematizat pe acesta fără a cunoaşte exact poziţia lui doctrinală şi într'un timp când mandatul lor în Constantinopol era expirat, papa Leon al IX-lea care i-a delegat fiind mort trei luni înainte de punerea anatemei pe altarul Sf. Sofii; *d)* Legendele istorice în legătură cu schismele lui Fotie şi rebeliunea eretică a lui Cerularie au fost lansate în circulaţie de către cardinalul Baronius în sec. al XVI-lea care, de bună credinţă, a utilizat un dosar tendenţios antifotian, izvorât din rândurile ignaţienilor extremişti, vrăşmaşii ireductibili ai lui Fotie, chiar după moartea bătrânului patriarh Ignatie.

Este impresionantă sinceritatea cu care bine cunoscutul teolog romano-catolic M. Jugie relatează greşala aproape ireparabilă săvârşită de ambiţiosul cardinal Humbert, greşală care a costat sfâşierea Bisericii lui Hristos în două părţi. Pentru importanţa observaţiilor critice ale acestuia redăm în original câteva pasagii dintr'un studiu al lui. In ele, după cum se va vedea, este vorba despre ilegalitatea cu care a operat cardinalul Humbert în timpul unui interegn papal şi despre ignoranţa teologică a acestuia în problemele doctrinare ale Bisericii.

„Leon IX était mort le 13 avril 1054. Son successeur désigné au mois de septembre suivant par l'empereur d'Allemagne Henri III ne devait prendre posession de Rome sous le nom de Victor II, que le 3 avril 1055. Le cardinal Humbert et ses compagnons se trouvaient désormais dans une situation étrange. Du point de vue canonique pouvaient-ils encore se dire les représentants du St. Siège, le pape qui les avaient envoyés n'étant plus de ce monde? En tout cas on ne peut affirmer que les graves initiatives qu'ils allaient prendre, les maladresses qu'ils allaient commettre, avaient reçu le blanc-seing du Pape défunt.

Celles-ci n'engagent que leurs auteurs et il est heureux, à ce point de vue, que le patriarche byzantin ait refusé de les considérer comme les porteparole du pontife romain...

Le samedi 16 juillet 1054, à l'heure de tierce, au moment ou le clergé de Ste-Sophie se préparait a commencer la sainte liturgie, les légats s'avancerent vers le maître-autel à la vue du clergé et du peuple et y déposèrent la sentence d'excommunication. Puis ils sortirent, secouant la poussière de leurs chaussures, suivant la recommandation évangélique et disant: „Que Dieu voie et juge" !

A tout point de vue, le geste théâtral était regrettable: regrettable surtout par le contenu même de cette sentence, et le ton sur lequel elle était libellée. Elle reprochait à Cérulaire et à ses partisans, et indirectement un peu a tous les Byzantines, ...toute une série d'hérésies et des crimes imaginaires.

Le cardinal Humbert allaient jusqu'a accuser les Grecs d'avoir supprimé dans le symbole de Nicée-Constantinople le mot Filioque: ce en quoi il se trompait éntrangement. C'est même le cardinal Humbert qui, fort imprudemment, a réveillé cette vieille querelle sur laquelle, de part et d'autre, on avait toujours redouté d'engager un débat de fond. Mis au courant de ce nouveau sujet de dispute, l'empereur demanda au légat romain un mémoire écrit sur la question. Humbert le rédigea en toute hâte, antérieurement aux 24 juin 1054. Il n'était pas de nature à faire la lumière sur ce point délicat. L'auteur ignore ou connaît mal les discussion antérieures qui se sont produites au temps de Photius et avant lui. Les écrits de Photius et de ses élèves lui échappent totalement. A plus forte raison n'est-il pas au courant des nuances de la théologie byzantine... Pour comble de malheur, il est persuadé que les Grecs se sont rendus coupables d'une suppression dans le symbole alors que ce sont les Latins qui on pratiqué une addition".



**Dacă Teologii romano-catolici vor privi toate circumstanțele istorice și punctele doctrinale cari ne deosebesc cu sinceritatea și curajul cu care privesc acum cauzele cari au produs Marea Schismă, ne vom întâlni cu certitudine în locul din care ne-am despărțit la 1054.**[1]

[1] Iată acum și o scurtă bibliografie in legătură cu cele de mai sus: Emile Amann: „Jean VIII" și „Jean IX" in Dictionnaire de théologie catholique (contra dosarului antifotian); „L'époque carolingienne in Histoire de l'Eglise", publicată sub direcțiunea d-lor A. Fliche și V. Martin, Paris, 1937. N.—F. Dvornik: „Legendes de Constantin et de Methodes vues de Byzance", Prague, 1933; „L'affaire de Photius dans la litterature du Moyen-age", in Melanges A. A. Vasiliev, Tom. X. des Annales de l'institut Kondakov, Prague 1938; „L'oecumenicité du VIII-me concile de 869—70 dans la tradition du moyen-age", in L'Academie royale de Belgique, Bulletin de la classe des lettres, 5-me serie, XXXIV, pag. 445—87. P. Grumel: „Y-eut-il un second schizme de Photius"?, in Revue des Sciences philosophiques et théologiques, t. XXII, pag. 432—57, 1933. H. Gregoire: „Du nouveau sur le patriarche Photius", in Bulletins de l'Academie royale de Belgique, tom XX, 3, 1934, pag. 36—53; Fr. Dvornik: „Le second schisme de Photius, une mystification historique", Byzantion, tom. VIII. (1933), fasc. II. M. Jugie: „Le schisme de Michel Cérulaire", in Echos d'Orient, anul XL, Nr. 188, Octomvrie—Decemvrie 1937, pag. 440—473. (Vezi și revista „Oecumenica"—Iulie 1938, pag. 184—185).

# ECLESIASTUL

## SCURTE NOTE EXPLICATIVE[1]

De Preot Dr. NICOLAE NEAGA
Profesor la Academia teologică „Andreiană"

14. *Atunci m'am dumerit că tot ceea ce a făcut Dumnezeu, va ține în veac de veac și nimic nu se poate adăuga nici nu se poate micșora și că Dumnezeu lucrează așa ca să ne temem de fața Lui.*

In urma speculațiilor sale intelectuale Eclesiastul ajunge a ști că opera lui Dumnezeu e desăvârșită și veșnică. Ceea ce e neschimbabil și veșnic, omul nu poate modifica. Astfel cheia fericirii o află omul numai la Dumnezeu. A o căuta aiurea ca și a crede că și-o poate singur dobândi, e zadarnic. Așa a hotărît Dumnezeu și nu există schimbare în planurile hotărîte din veci cu privire la felul de guvernare a lumii. Această realitate îl umilește pe om, care alături de Atotputernicul este o nimica toată. Temerea de Dumnezeu, de aici, are un cuprins larg. Se înțeleg obligațiile morale pe cari le are față de Dumnezeu: sentimentul de afecțiune, respectul ce îl datorează făptura Stăpânului său absolut și credința, care ar trebui să se intensifice pe măsura în care progresează cunoașterea lucrurilor lui Dumnezeu.

15. *Ceea ce a fost este ceea ce va mai fi, și ceea ce va mai fi a fost în alte vremuri; și Dumnezeu chiamă iarăși aceea ce a lăsat să treacă.*

Planul lumii e conceput din veci. Legea care concretizează această ordine este eternă. Ceea ce pare nou a fost și altădată; ceea ce este va fi și în viitor căci viața se scurge în aceeaș ordine și armonie. Nu numai în ordinea materială, ci și în cea morală există stabilitate: „Cât lumea va fi cum este și cât natura omenească va rămânea cum a fost până acum, vor rămânea în picioare și legile morale".[1]

---

[1] Urmare dela pag. 225

[1] Dr. D. Spânu: Suferințele Sociale și Hristos (1925) pag. 65

16. *Dar am mai văzut sub soare că în locul dreptăţii este fărădelegea şi în locul celui cucernic cel nelegiut.*

Conform legii morale, care-i este sădită în fire, omul trebue să facă binele şi să evite răul. El are libertatea de a acţiona cum voeşte. Neobservarea ordinei dictate de natura firească, constitue o încălcare a legii morale. Urmările încălcării de tot felul le vede zi de zi Eclesiastul. Aceste vătămări ale dragostei de Dumnezeu şi oameni, îl sesizează, dar mai ales faptul că din locul de unde ar trebui să radieze dreptatea (probabil oficii publice, judecătorii, tribunale) se propovădueşte viciul şi păcatul. Dacă dreptatea socială e compromisă, e că personalităţile şi oamenii de caracter sunt împedecaţi să deţină locurile cari li se cuvin, şi astfel din nepăsarea celor mulţi, fărădelegea se face lege.

17. *Şi am gândit în inima mea: „Dumnezeu va judeca pe cel drept ca şi pe cel nelegiuit", căci este vreme pentru orice punere la cale şi pentru ori ce faptă.*

In versul de mai nainte s'a arătat nemulţumirea pentru lipsa de dreptate pe pământ. Aici, Eclesiastul îşi mărturiseşte credinţa neclintită într'o altă viaţă mai fericită. Odată şi odată situaţia nedreaptă va dispare. Atunci „cei nelegiuiţi se astâmpără şi cei împovăraţi se odihnesc" (Iob III, 17). Rectificarea se întâmplă la judecata cea mare, când prin intervenţia celui dintru înălţime se dă fericire mizerabilului, celui drept satisfacţie, iar cine trebue se va judeca fără greş, căci este vreme.

18. *Şi am zis iar întru inima mea despre fiii oamenilor: „Dumnezeu a orânduit să-i încerce, ca ei să-şi dea seama că nu sunt decât dobitoace".*

Judecata de aici e de ordin general. Eclesiastul se gândeşte la cazuri cari privesc pe toţi oamenii deopotrivă. Nimeni nu tăgădueşte că între om şi animal există puncte comune prin naştere, creştere, înmulţire, moarte. Dacă privim corpul omenesc nu încape îndoială că el întruneşte până la un grad caracterele antropoidelor. Dar chiar din punct de vedere anatomic deosebirile întrec cu mult asemănările. Ceea ce deosebeşte cu desăvârşire pe om de antropoid (maimuţă) sunt deosebiri de ordin psihic: conştiinţa de sine,

inteligenţa, libertatea voinţii, însuşirea de a fi religios, apoi arta vorbirii etc. Când priveşti omul, coroana creaturilor, rămâi surprins cum poate ajunge cineva la ideia asemănării lui cu un dobitoc. Sfânta Scriptură zice că Dumnezeu a creat pe om după chipul Său, după asemănarea Sa, iar Psalmistul plin de admiraţie faţă de această făptură strigă în gura mare: „Mulţumescu-ţi Ţie Doamne, că sunt făcut într'un chip atât de minunat... şi cu măestrie împletit".

Ceea ce îl intristează pe Eclesiast e că omul se comportă în viaţă ca un animal: trebuind să fie drept el nu este, trebuind să se teamă de Dumnezeu, el nu se teme... In cartea Facerii cei virtuoşi sunt numiţi „fiii lui Dumnezeu", spre deosebire de fiicele oamenilor, cum se numesc păcătoasele, dintre cari îşi iau loru-şi femei. Pentru a ajunge la sentimente mai bune omul trebue să se convingă singur, să-şi dea seama, despre starea sa de păcătoşenie.

19. *Căci soarta omului şi soarta dobitocului este aceeaşi: precum moare unul moare şi celălalt şi toţi au un singur duh de viaţă, iar omul nu are nimic mai mult decât dobitocul. Şi totul este deşertăciune!*

După natura sa, viaţa trupului e finită. Moartea e o realitate necesară. Cu animalul se aseamănă omul pentru neputinţa de a ieşi din ghiarele ei. In faţa morţii omul este tot aşa de fără putere ca oricare dintre necuvântătoare, se supune aceleiaşi legi universale. Cu toată individualitatea sa, omul nu numai că nu e în situaţia să zdrobească puterea care-i distruge fiinţa, dar nici după moarte[1] nu se poate izola de restul fiinţelor.

20. *Amândoi merg în acelaş loc, amândoi au ieşit din pulbere, şi amândoi[2] în pulbere se întorc.*

Moartea e locul de întâlnire al tuturor muritorilor (Iob XXX, 23), pulberea materialul de unde au fost luate elementele pentru crearea omului şi animalului (Fac. I 24, III 19); de aici vorba: „din pământ eşti şi în pământ te vei întoarce".

---

[1] Cea trupească. Invăţătura cu privire la soarta viitoare a omului nu-i totdeauna bine precizată în Vechiul Testament.

[2] In textul original e=(hakol)=toate, toţi, totul=τὰ πάντα... dar e mai pe înţeles tradus cu: „amândoi".

Eclesiastul nu spune că moartea-i ultima realitate, pentrucă în altă parte a cărţii sale discută şi rostul unei lumi viitoare. Că prin consideraţiile sale se află în domeniul sensitiv, nu înseamnă că viaţa sufletului s'ar vădi mai puţin, moartea trupească nu poate opri doar viaţa sufletului în cursul ei, iar adevărul îl zărim în XII 7 unde se zice că: „sufletul se întoarce la Dumnezeu care l'a dat".

21. *Cine ştie dacă duhul omului se urcă în sus şi duhul dobitocului se scoboară în jos către pământ?*

In acest vers se desvoaltă cugetarea că omul se desbracă de frumuseţea hainei sale trupeşti, când lumea cu toate măreţiile ei sfârşesc pentru el. Acelaş lucru îl păţesc dobitoacele: încetează de a mai fi frumoase şi puternice. Că sufletul omului se poate duce la Dumnezeu, acest lucru îl ştia Eclesiastul.[1] Nu cred că Eclesiastul ar atribui — prin cuvintele de mai sus — un suflet animalelor, căci luminat de Duhul lui Dumnezeu el trebuia să fie în cunoştinţă că sufletul omului se deosebeşte cu totul de duhul de viaţă al animalelor.



In original duhul de aici e numit „ruah" şi însamnă suflare, duh, vânt, principiul impersonal de viaţă al omului, spre deosebire de „nefeş" care este sufletul individual şi personal. Vechiul Testament nu face însă o distincţiune atât de strictă la întrebuinţarea acestor două cuvinte ci foloseşte de multeori ruah în locul lui nefeş şi invers, deaceea e greu a şti la ce se gândeşte aici. Dacă are în vedere sufletul, atunci de ce i-l atribue şi dobitocului? Dacă se gândeşte la puterea de viaţă a trupului, atunci cum de-i atribue aceleia o viaţă după moarte? La prima vedere rezultă din verset că viaţa de apoi are două aspecte, la care ajungi urcând sau scoborând. Una e partea pozitivă, alta e partea negativă. Până a ajunge la una din acele aspecte ai mai întâi o soartă comună cu animalul: trebue să mori. Cine ştie, are omul atâtea vrednicii încât să poată gusta paşnic viaţa de după moarte, sau devine un hoit înţepenit, cum ajung a fi toate dobitoacele? Dorul îl mână pe Eclesiast de a cunoşte adevărul. El vrea să ştie care-i realitatea în

[1] De exemplu din XII, 7.

sine. Recunoaşte însă că puterea priceperii noastre e limitată, de aceea nici nu afirmă categoric dacă o fi aşa sau altcum.

22. *Şi mi-am dat cu socoteala că nimic nu este mai de preţ pentru om decât să se bucure de lucrurile sale căci aceasta este partea lui, fiindcă cine îi va da lui putere să mai vadă ceea ce se va întâmpla în urma lui.*

Intre planurile de cucerire ale omului este şi cupiditatea să vadă de pe acum care va fi cursul evenimentelor viitoare. Dorinţa de-a ridica vălul ce acopere viitorul e eterna poveste a întregei omeniri. Din nefericire secretul acesta nu poate fi cucerit. Viaţa pe care o trăeşte omul în prezent oferă o mai deplină cunoaştere a lucrurilor ei, câtă vreme ceea ce se întâmplă „în urmă" rămâne nepătruns, sau mai puţin cunoscut. De aceea recomandă Eclesiastul, ca vrednice de poftit, bucuriile legitime ale vieţii, fie ele de-o clipă. La ce bun să cauţi în afară de lumea aceasta plăceri pe cari le poţi afla în tine. Poţi cobori şi pe acest pământ un cer, în acele ceasuri în cari trăeşti într'o atmosferă de blândeţe, pace, linişte şi iubire.

(Va urma)

# PREDICĂ LA DUMINECA A PATRA DUPĂ SF. RUSALII

De Preot MIHAIL NEAGU
Duhovnicul Academiei teologice „Andreiane"

*Iubiților credincioși,*

Sufletul nostru de creștini adeseori se oprește în fața „sutașului din Capernaum", ca să admire credința aleasă și tăria de convingere a unui păgân care întrece pe toți creștinii.

Căci dacă Dumnezeu *ne cere credință* puternică, sutașul din Capernaum a avut-o.

Dacă *ne cere convingere,* și aceasta o are sutașul.

Dacă *ne cere dragoste, milă și fapte bune,* și pe acestea le întâlnim la el.

Sutașul din Capernaum se înalță ca un munte peste toți păgânii, întrece „fiii credinței" și se așează în rândul aleșilor lui Dumnezeu.

Că a fost păgân ne-o spune Sfânta Scriptură (Luca 7, 4—5). Dar tot ea ne vorbește de faptele lui și de credința lui deosebită. Ca păgân, putea trece cu dispreț pe lângă suferințele slugii sale. Sluga în mâna păgânului este doar o simplă unealtă. Dar sutașul păgân din Capernaum face altceva. El este un „samaritean milostiv". Se coboară la sluga sa. Se interesează de suferințele lui și dorește vindecarea lui.

Nu se sfiește de observațiile răutăcioase ale semenilor săi. Nu se teme de disprețul mai marilor săi pentrucă stă de vorbă cu cei de jos. Dar nici nu se coboară la sluga sa din interese personale, ori dintr'o neiertată demagogie, ci se coboară din cea mai curată dragoste pentru deaproapele. Celce iubește pe Dumnezeu iubește și pe deaproapele său.

Celce se teme de Dumnezeu, nu se mai teme de răutatea lumii și de disprețul ei.

Celce are încredere în Dumnezeu de nimic nu se mai teme, căci prin Dumnezeu toate le biruiește.

Sutaşul din Capernaum crede în Dumnezeu Iisus Hristos cu toată tăria. El nu vede în Domnul numai un prooroc puternic şi un făcător de minuni, ci vede pe însuş atotputernicul Dumnezeu.

Această credinţă îl îndeamnă să se coboare la sluga sa. Aceasta îl face să ceară ajutor numai dela Domnul şi dela nimenea altul. Tot această credinţă îl face pe Domnul să plece spre casa sutaşului.

Dar credinţa sutaşului nu este numai una de apropiere faţă de Domnul, ci este şi una care-l îndeamnă să se cerceteze pe sine însuşi cât mai adânc. *El simte că este păcătos,* cum trebue să simtă orice bun creştin care aşteaptă iertare dela Dumnezeu. *El ştie că este nevrednic* în faţa lui Dumnezeu şi nu poate sta alături de El. *El este conştiu de ticăloşenia noastră omenească şi de măreţia lui Dumnezeu.* De aceea zice: „Nu sunt vrednic să intri sub acoperemântul casei mele“ (Mateiu 8, 8).



Sutaşul nu se opreşte aici, ci merge mai departe. *El ştie* că Dumnezeu Iisus Hristos este atotputernic şi poate face tot ce vrea. Puterea lui ajunge în tot locul. Dumnezeu nu trebue să se umilească pe sine intrând în casa omului păcătos. Este de ajuns să vină numai cu cuvântul, şi toate se fac!

Ce mărturisire extraordinară este aceasta, iubiţilor credincioşi. Incă nimenea n'a vorbit în chipul acesta de Domnul. Iată cum cugetă sutaşul: „Eu sunt soldat şi ştiu ce este porunca. Ea se împlineşte. Porunca mea o îndeplinesc toţi cei ce sunt sub stăpânirea mea. Dar dacă eu, om amărât, care sunt sub ascultare, pot porunci şi porunca se împlineşte — cu cât mai mult se va îndeplini porunca Domnului, care este stăpân absolut. Cel ce a făcut pe om din pământ au nu va fi în stare să-l vindece dacă este neputincios? Cel ce toate mădulările întregi le-a făcut, au nu le va putea vindeca dacă sunt bolnave? Dacă omul este în stare — ici-colea — să le vindece, cu cât mai mult Dumnezeu! Cel ce a putut potoli furtuna cu un singur cuvânt (Mateiu 8, 26), au nu va putea potoli şi durerile slugii mele? Hristos-Dumnezeu este stăpân absolut şi toate le poate face. Eu om neputincios zic „slugii mele du-te şi se duce, vino şi vine,

fă aceasta și face" (Mateiu 8, 9). Cu cât mai mult va fi ascultat Dumnezeu.

In fața acestei mărturisiri Domnul a rămas surprins. Mirându-se, a zis: „Adevăr grăesc vouă, nici în Israel n'am găsit atâta credință" (Mateiu 8, 10).

Păgânul sutaș recunoaște în Hristos pe Dumnezeu, întocmai ca și Petru care zice: „Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu"( Mateiu 16, 16).

Dar de unde o atare mărturisire, câtă vreme pe acest om nu-l știm ucenic al Domnului? De unde atâta credință și convingere? Ce împrejurări l-au silit să mărturisească în taină învățătura mântuitoare? Deșertăciunea lumii, ori neputința oamenilor? Nu cumva mila pentru sluga sa? Nu cumva dragostea pentru deaproapele? Cauzele pot fi multe și noi nu le știm. Pe noi un singur lucru ne interesează: avem în fața noastră un păgân mai creștin decât toți creștinii, un păgân pe care *harul lui Dumnezeu l-a luminat!* Sub acest „har" trăim toți, dar nu toți îl primim!

Sutașul ne este mare învățător, pentru totdeauna. Slujba lui nu l-a împiedecat ca să fie un adânc credincios al lui Dumnezeu și să urmeze învățătura Domnului. Indatoririle lui nu l-au împedecat ca să fie de folos slugii sale. Chemarea lui n'a fost protivnică învățăturii lui Hristos-Dumnezeu. Sutașul este un ucenic al Domnului „întru ascuns", ca și Nicodim sau Iosif din Arimateea. De aici dragostea lui pentru sluga sa și pentru toți cei ce sunt în năcazuri.

Dacă sutașul nu se duce să asculte în sinagogă învățăturile Domnului, îl vedem că zidește sinagogi (Luca 7, 5).

Dacă serviciul lui nu-i permite să fie cu Domnul în tot locul și totdeauna, eu îl văd cu ochii sufletului meu rugându-se în casa sa, în Duhul Domnului.

Dacă nu-l întâlnim în templu aducând daruri lui Dumnezeu, iată că îl întâlnim săvârșind cele mai nobile fapte față de aproapele.

Cel ce iubește pe Dumnezeu, iubește și pe deaproapele său. Cel ce face bine unuia din frații mai mici, lui Hristos-Dumnezeu îi face. Amin.

# *ATITUDINI*

## *PE MARGINEA DESFIINŢĂRII CATEDRELOR DE TEOLOGIE MORALĂ DELA ACADEMIILE TEOLOGICE ŞI A CELEI DE DREPT BISERICESC DELA UNIVERSITATEA DIN CLUJ*

*Legea pentru raţionalizarea învăţământului superior din Noemvrie 1938, despre care a mai fost vorba în revista noastră, a avut fără 'ndoială multe părţi bune. Ea a anulat o grămadă de catedre inutile, creiate mai mult pentru satisfacerea unor interese de rubedenie decât pentru promovarea culturii naţionale. Ea a obligat pe universitarii cari nu-şi justificau prin nici un fel de activitate cărturărească locurile înalte ce le deţineau să-şi revizuiască comoditatea în care petreceau. In sfârşit, ea a adus aminte studenţimii că locul ei e în sălile de cursuri şi'n laboratoare, nu în clubul politic şi nu pe stradă.*

*Aceeaşi lege are însă şi scăderi vizibile. Am indicat oarecând una: catedrele de Teologie morală dela Academiile teologice au fost prefăcute prin nu ştim ce miracol şi'n baza nu ştim cărui temeiu în catedre de „filosofie morală“. Totodată a fost suprimată catedra de drept bisericesc dela Universitatea din Cluj iar titularul ei, dl Dr. Lazar Iacob, a fost încadrat la catedra întâmplător vacantă de drept bisericesc dela Facultatea de Teologie din Bucureşti.*

*Am luat la cunoştinţă operaţia aceasta dureroasă, am răbdat şi am tăcut. Din două motive: 1. eram înclinaţi să credem că-i vorba de-o scăpare din vedere a legiuitorului care va fi observată şi îndreptată cu bunăvoinţă mai curând sau mai târziu; 2. ca unii cari am acordat cel mai desăvârşit credit actualului regim de renaştere naţională, ale cărui roade binecuvântate le aplaudăm cu drag şi cu încredere în fiecare zi, nu ne-ar fi fost tot una să ni se spună dincotrova că facem greutăţi stăpânirii prin critica ce i-am fi adus-o operei ei legislative.*

*Spre marea noastră părere de rău, trebue să spunem că amputările de catedre cari ne-au surprins ieri, astăzi ne dor şi ne pun pe gânduri. Suntem tot mai încredinţaţi că ne aflăm în faţa unui act săvârşit cu bună ştiinţă, act purces dintr'o concepţie pe care suntem siguri că bunii ortodocşi români n'o pot aproba şi nu şi-o însuşesc sub nici o condiţie. Fie-ne îngăduit să precizăm un lucru la care ţinem cu toată fiinţa noastră: respingem orice idei importate de aiurea, plămădite în cercuri străine de ţara noastră şi de firea românului şi cerem ca zestrea noastră sufletească cristalizată dealungul unui proces de două mii de ani să nu fie falsificată de nimeni. Atât!*

*Cari sunt temeiurile îngrijorării pe care ne-a pricinuit-o transformarea catedrelor de Teologie morală dela Academiile teologice şi desfiinţarea ultimei catedre de drept bisericesc pe care o aveam în cadrul unei Facultăţi de ştiinţă laică? Mai multe!*

*Nu mai este un secret pentru nimeni faptul că şcoala românească de toate gradele este târâtă cu paşi repezi spre o laicizare pustiitoare de suflet. Ştiam până nu demult că profesorul de ştiinţe naturale exercită o influinţă negativă asupra concepţiei de viaţă a elevilor săi, prin creditul pe care-l acorda teoriilor evoluţioniste de toate nuanţele. S'au auzit proteste şi'n cele din urmă protestatorii au început să se mângâie cu gândul că profesorul de religie va putea contrabalansa înrâurirea nefastă a colegului de ştiinţe naturale asupra sufletului tineresc. S'a introdus apoi în şcoli un fel de educaţie morală care ne-a bucurat, fiindcă o credeam întemeiată pe concepţii pur creştine. Bucuria noastră n'a ţinut mult. Ştiinţele naturale şi-au câştigat un aliat. Sociologia, care este astăzi la modă în învăţământul nostru secundar şi universitar, propovădueşte şi ea o activitate morală a insului, dar eliberată de sub tutela religiei. Această morală nu se mai inspiră din concepţia creştină despre lume şi viaţă. E o morală autonomă, o morală* laică *la închegarea căreia n'a contribuit Hristos, ci cine'ştie care sociolog ovreiu. Că-l cheamă Durkheim sau altfel, ne interesează mai puţin. Destul că tentativa aceasta de eliminare a religiei creştine din sistemul actual de educaţie a fost semnalată şi denunţată recent de profundul cugetător creştin Păr.* Dr. D. Stăniloae *rectorul Academiei teologice „Andreiane" din Sibiu, într'un luminos articol publicat în „Telegraful Român" (Nr. 18 a. c.). Păr. Stăniloae a comparat manualul de sociologie pentru clasa VIII secundară al dlor D. Gusti şi Traian Herseni („Elemente de Sociologie", ed. III, 1937) cu sociologia durkheimiană şi a ajuns la concluzia că autorii români îl urmează servil pe ateul sociolog evreu. Printre alte, manualul în chestiune spune elevilor: „Nu este om moral decât acela care acceptă din convingere legea morală* şi şi-o impune singur. Voinţa morală este autonomă, ea îşi impune singură legea morală" *(p. 233). Cât de puţin creştină este o asemenea concepţie, se vede. Păr. Stăniloae se 'ntreabă în treacăt dacă nu cumva este vre-o legătură între această idee şi desfinţarea catedrelor de Teologie morală, căci „dacă din pregătirea viitorilor preoţi poate lipsi morala creştină, cu atât mai uşor, se va zice, poate fi în licee înlocuită religia cu un fel de educaţie morală, detaşată de religie". P. C. Sa nu-i acuză pe dnii Gusti şi Herseni de ostilitate faţă de religie, dar îi conjură, în numele talentului excepţional al celui dintâi care n'are nevoe să contracteze împrumuturi din Durkheim, să se debaraseze de asemenea concepţii dizolvante.*

*Despre greşala ce s'a făcut când a fost desfinţată catedra de drept bisericesc dela Universitatea din Cluj, s'a rostit recent cu toată autoritatea unui nume consacrat în acest domeniu, seniorul Facultăţii de Teologie din Cernăuţi, P. C. Sa Dr.* Valerian Şesan,

*într'un studiu documentat ca un memoriu și sprinten ca un strigăt de alarmă* („Catedra de drept bisericesc la facultățile de drept", *Extras din* „Candela" *XLIX, 1938, Cernăuți 1939, 24 p.).*

*Catedre de drept bisericesc, exceptând Facultățile de Teologie, n'am avut la Universitățile din România întregită decât la Cernăuți și Cluj. Prima a fost desființată la doi ani după românizarea Universității cernăuțene. Desființarea s'a produs îndatăce profesorii Facultății de drept de acolo, crescuți în ideologia franceză a separării Statului de Biserică, au ajuns să formeze majoritatea consiliului profesoral. Posedați de aceleași idei sucite, juriștii vremii aceleia, n'au găsit de cuviință să prevadă câte o asemenea catedră la Facultățile de drept din București și Iași, când au fost întemeiate Universitățile respective. A mai rămas cea dela Cluj, a cărei menținere era cu atât mai necesară, cu cât Universitatea de-acolo n'are Facultate de Teologie.*

*Necesitatea unei catedre de drept bisericesc la Facultățile de drept este arătată de învățatul canonist cernăuțean cu argumente strivitoare. Spațiul limitat pe care-l avem la dispoziție, nu îngădue decât menționarea unora din ele.*

*Chiar juriștii cei mai de seamă ai apusului au recunoscut că dreptul bisericesc este „a treia ramură a dreptului, pe lângă dreptul public și ce-l privat". La Universitatea din Bologna, studiul dreptului bisericesc se făcea paralel cu cel al dreptului roman încă din veacul XII. Absolvenții ei purtau titlul de doctori „utriusque juris, tam civilis quam canonici", pe care Universitatea din Praga, întemeiată în 1348, îl conferă și azi.*

*Împărații bizantini, în frunte cu Constantin cel Mare și Justinian, au realizat fuziunea dreptului roman cu cel canonic, punând astfel temelie legislației lumii creștine din toate vremurile. Tribunalul episcopal ajunsese să judece până și'n cazuri de delicte și crime, nu prin uzurpare, ci cu învoirea expresă a puterii lumești. Vechile noastre pravile românești poartă dearândul pecetea dreptului canonic. Și pe drept! Pentrucă dreptul bisericesc este dreptul celei mai impunătoare instituții de pe pământ. Biserica lui Hristos — căci de ea e vorba — durează de două mii de ani și va trăi cât lumea. Câte împărății n'au dispărut între timp în negura trecutului și câte nu s'or mai stinge încă? Biserica lui Hristos însă nu se trece niciodată.*

*Veacuri dearândul, nu s'a gândit nimeni să schimbe această situație firească. Dreptul bisericesc — din clipa în care magistrul de drept canonic dela Universitatea din Bologna, călugărul Grațian (sec. XII), a declarat că el este* și o știință juridică *— continua să înflorească și să fie cultivat ca o disciplină științifică alături de celelalte ramuri ale dreptului. A venit apoi experiența costisitoare a revoluției franceze care sub masca unui antipapism declarat, ascundea idei și atitudini hotărât anticreștine, de cari s'au molipsit și boerașii români. Urmările n'au întârziat să se arate. Legislația veche a ță-*

*rilor româneşti, ale cărei lipsuri le acopereau sf. canoane, a fost lepădată ca anacronică şi înlocuită cu petece împrumutate de aiurea. Se intenţiona la 1864, zice Păr. Prof. Şesan, citând pe dl N. Iorga, „desbrăcarea bisericii neamului de orice autonomie, putere şi autoritate", de către oameni „cari nu aveau cunoştinţele speciale de istorie şi canoane, cari s'ar fi cerut". Opera aceasta de desfigurare a zestrei sufleteşti cu care venea înarmat din străfundurile istoriei un popor creştin ca al nostru, a continuat în ciuda tuturor avertismentelor. Unde o să ajungem cu încercările acestea de laicizare? Păr. Prof. Şesan răspunde cu profeticele cuvinte ale I. P. Sf. Mitropolit* Nicolae *al Ardealului: „Este atât de concrescută credinţa ortodoxă cu Statul şi cu neamul nostru, încât chiar dacă s'ar găsi cineva să ia în serios teza Statului laic, Statul nostru ar rămânea totuşi învăluit în credinţa ortodoxă". Iar dacă este aşa — şi* aşa este! — *atunci ce rost mai au toate măsurile cari tind în această direcţie, devremece firea neamului nostru le refuză orice aderenţă. Mai departe! Impotriva unui Chiriţă şi a altora (cf. p. 13 şi 9 nota 2), cari susţineau că Codul român din 1864, având la bază Codul Napoleon „secularizează statul şi legislaţia lui de influenţa bisericii şi a canoanelor ei, care, fiind date de o autoritate ce este în afară de suveranitatea poporului nu sunt nici sancţionate nici promulgate de puterea executivă", cari (scil. canoanele) sunt „neconstituţionale" şi deci „nu au forţa de lege". Păr. Prof. Dr. V. Şesan stabileşte următorul adevăr:* „aceste sf. canoane au fost semnate **şi de împăraţi** şi au deci sancţiune împărătească pentru a fi legi obligatoare în Stat". *Câţi dintre ceice au conlucrat la desromânizarea românismului, potopindu-l cu mătfuri importate de aiurea, sunt în clar cu luminoasele precizări ale canonistului cernăuţean?*

*Nu ne întindem mai departe! Ca să repari o eroare, nu-i nici odată prea târziu, numai să fie bunăvoinţă şi înţelegere. Noi credem că guvernanţii noştri le au pe amândouă. Ne-au dovedit-o cu atâtea prilejuri. Au reparat atâtea nedreptăţi. S'o repare şi pe aceasta. Nimeni nu-i va arăta cu degetul, nimeni nu le va face imputarea că s'au dezavuat.*

*Pentru expunerea de motive a celor câteva articole unice menite să reabiliteze educaţia morală* creştină *în şcoli, să revină asupra desfinţării catedrelor de Teologie morală ale Academiilor teologice şi să introducă în fiecare Facultate de drept câte-o catedră de drept bisericesc, observaţiile competente ale învăţaţilor dascăli Dr. Valerian Şesan şi Dr. Dumitru Stăniloae le furnizează argumente detailate şi le asigură o acoperire onorabilă pentru reparaţiile pe cari le aşteptăm dela dânşii.*

*Am fost un* neam creştin *mai 'nainte de-a ne constitui într'un stat românesc. Numai în creştinismul care ne-a ocrotit spiţa dealungul truditei noastre istorii zace chezăşia propăşirii noastre viitoare.*

*GRIGORIE T. MARCU*

# MIŞCAREA LITERARĂ

*Dr. Vasile Loichiţa,* Profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuţi: DOCTRINA SFÂNTULUI IOAN DAMASCHIN DESPRE MAICA PREACURATĂ; Cernăuţi, Tip. Glasul Bucovinei, 1937; p. 62, Lei 40.

Invăţatul profesor de Teologie Dogmatică dela Facultatea de Teologie din Cernăuţi şi omul de inimă care-i dl Dr. Vasile Loichiţa, osteneşte de mai mulţi ani de zile cu aprofundarea operei ultimului Părinte bisericesc, Sf. Ioan Damaschin. O invitare de a tălmăci în româneşte tezaurul dogmatic al Sfântului pomenit, cu care l-a onorat Sf. Sinod al Bisericii noastre, a conferit un caracter oarecum oficial strădaniilor dsale. Acum doi ani, manuscrisul cu traducerea din original a operei damaschine *„Expunerea exactă a credinţei ortodoxe"* era gata de tipar. Un an mai târziu revista „Candela" (XLIX, 1938, p. 263—305) trimitea la propovăduire cartea I a acestui tratat monumental. Celelalte trei cărţi, vor urma. La sfârşit, vor fi adunate într'un volum, în fruntea căruia profesorul traducător va tipări un studiu de sinteză asupra întregei opere dogmatice a Sf. Ioan Damaschin.

Din această îndelungă şi stăruitoare petrecere cu slova profundului Părinte bisericesc, nu se putea să nu ţâşnească limpede şi cuceritoare vâna vreuneia din problemele sale favorite, spre săturarea minţii şi simţirii creştineşti a multora dintre noi. Dacă alegerea dlui Prof. univ. Dr. V. Loichiţa s'a oprit tocmai asupra doctrinei despre Maica Preacurată a Sfântului pomenit, apoi faptul acesta îşi are tâlcul său. Sf. Ioan Damaschin a fost un virtuos al marialogiei — cum sună termenul tehnic romano-catolic pentru această problemă — şi anume un *virtuos ortodox,* care şi-a ancorat gândirea abisală în marea tezaurului patristic-ecumenic sistematizând, clarificând şi aprofundând definitiv poziţia în chestiune a înaintaşilor săi. *„Teotochia, maternitatea dumnezeească şi pururea fecioria (aeipartenia) Preacuratei, n'au găsit un învăţător mai inspirat şi un apărător mai inciziv al lor decât sfântul Ioan Damaschin"* — zice autorul. *„Aceste pietre unghiulare ale doctrinei noastre rămân aşa precum el le-a aşezat"* (p. 5). Pe de altă parte, doctrina damaschină despre Maica Preacurată este strâns legată de Hristologia lui, pe care o întregeşte şi o limpezeşte. Dl Prof. Loichiţa ne făgădueşte un studiu separat asupra acesteia.

In sfârşit, în ciuda deciziilor categorice ale Sinoadelor ecumenice dela Efes (431), Constantinopol (553) ş. a., nenumăraţi ereziarhi — începând cu ebioniţii şi nestorianii şi sfârşind cu protestanţii şi sectele răsărite din sânul lor, fără să mai socotim cele-

lalte specii de raţionalişti ai tuturor vremurilor — au profesat fel de fel de învăţături sucite cari pe deoparte falsifică adevărul dogmatizat, iar pe de altă parte vatămă şi jicnesc simţirea curată a tuturor celorce caută ocrotire şi ajutorare în nevoi la „Apărătoarea Doamnă". Până şi biserica papală n'a fost în stare să ocolească ispita eroarei în această gingaşe problemă. E prea bine cunoscută sgomotoasa dispută dintre dominicanii lui Toma d'Aquino şi franciscanii lui Duns Scotus. Biserica papală, care l-a urmat servil pe marele ei teolog scolastic, în această chestiune a sfârşit prin a-i retrage creditul nelimitat cu care-l copleşeşte deobiceiu, dogmatizând la 1864 concepţia imaculată a Sfintei Fecioare şi consfinţind astfel isbânda scotiştilor.

Lucrarea dlui Prof. Loichiţă ţine cont de aceste erori. Ea nu ţinteşte însă să întărâte pe nimeni, ci pur şi simplu să-l clarifice pe creştinul ortodox asupra temeiurilor de nesdruncinat pe cari se reazimă credinţa lui în Maica Preacurată, aşa cum le-a expus Sf. Ioan Damaschin. Toate chestiunile pe cari le înglobează această problemă dogmatică sunt distribuite şi tratate metodic în şase compartimente.

1. *Conceperea şi incarnaţiunea.* Fiică a lui Adam fiind şi deci părtaşe ca şi'ntregul neam al oamenilor la păcatul protopărintelui nostru, asupra Sfintei Fecioare a venit Duhul Sfânt curăţind-o şi dându-i puterea trebuitoare pentru primirea în sine a dumnezeirii Logosului şi pentru naştere. Din sângele ei preacurat şi preasfânt, prin mijlocirea Duhului Sfânt, s'a format o adevărată fire omenească. Deaceea vorbim noi despre un Dumnezeu încarnat şi nu despre un om îndumnezeit.

2. *Sf. Ioan Damaschin şi concepţia imaculată.* Urmând pe Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Ioan Damaschin învaţă că Maica Preacurată, la zămislirea Domnului nostru Iisus Hristos, a fost mai 'nainte curăţită în carne şi suflet. Curăţirea aceasta s'a săvârşit în ziua Bunei vestiri, îndată dupăce a acceptat să devină Maică Născătoare de Dumnezeu. Ea a fost concepută însă *cu* păcatul original. Numai Hristos a fost scutit de acesta, nu şi Maica Lui. Deci biserica papală a învestit cu putere de dogmă o eroare.

3. *Teotochia* nu trebue înţeleasă aşa că Sfânta Fecioară ar fi fost Maica firii celei dumnezeeşti a Domnului, ci întrucât Logosul cel veşnic şi-a îmbrăcat sie-şi, în Pântecele Preacuratei, natură cu adevărat omenească, încarnându-se cu adevărat şi real, nu aducându-şi un corp ceresc şi trecând cu el printr'ânsa ca lumina răsfrântă printr'un cristal.

4. *Genealogia Domnului şi Pururea fecioria (= aeipartenia) Maicii* este interpretată şi fundamentată în sensul tradiţional ortodox.

5. *Adormirea Maicii Domnului,* tot aşa. In sabia care avea să treacă prin sufletul Ei (cf. Luca 2, 35) trebue să vedem suferinţele sufleteşti ale Maicii „care se rupea de gânduri ca de o sabie" văzându-şi Fiul spânzurat pe cruce ca un făcător de rele, şi nu o moarte mucenicească ce i-ar fi fost rânduită de Sus. Sfântul ei trup

trebue să fi fost ridicat la cer, căci „dumnezeiasca putere a răscumpărării au gustat-o chiar în dimineaţa Invierii, mulţi înviaţi; s'a cuvenit deci ca în preamărirea corporală — rod al răscumpărării — Maica să aibă primiţia înaintea tuturor" (p. 39). Dragostea noastră filială faţă de Maica Preacurată nu poate suporta gândul că trupul care a născut pe Dumnezeu ar fi fost distrus prin descompunere.

O seamă de observaţii subtile pe cari autorul le mânueşte cu multă fineţe, întăresc credinţa că Maica Domnului n'a murit ca „să se'ntoarcă în ţărâna din care a fost luată, ci a „adormit" ca să se mute în cer.

6. *Cultul Maicii Preacurate?* E tot ce poate fi mai frumos. Cu o condiţie: să-l gustăm din cărţile noastre bisericeşti de ritual şi de strană, cari sunt „cele mai genuine şi cele mai autentice izvoare pentru dogmatica Maicei lui Dumnezeu" (p. 40) şi să ne conformăm lor.

O culegere de texte traduse din original însoţesc expunerea.

Dl Prof. Loichiţa are o „harisma" pe care nouă ne place s'o numim *stil dogmatic*. Inţelegem prin el doar atât: mânuirea unui vocabular *ales şi frumos şi cu simţire creştinească* dires, fără a păgubi însă *preciziunea* dogmei. Toată gama posibilităţilor stilistice poate fi aplicată la expunerea dogmei pentru a o face inteligibilă şi atrăgătoare; fondul ei, sâmburele ei, trebue să rămână *intact*. Frumoasa lucrare a dlui Prof. Loichiţa o dovedeşte cu prisosinţă. Nu e de mirare deci că ea s'a epuizat la abia câteva luni după apariţie.

GRIGORIE T. MARCU

Preot *I. Popescu-Mălăeşti*, Profesor universitar: IUDEII ŞI ROMÂNII; Bucureşti 1938; p. 64, Lei 30.

Păr. I. Popescu-Mălăeşti pune la îndemâna cititorilor un tratat privind atât de mult discutata problemă jidovească. In partea introductivă justifică necesitatea de a se ocupa de problema de mai sus, iar lucrarea şi-o împarte apoi în următoarele capitole: 1. Natura problemei iudaiceşti; 2. Ebrei, Israeliţi sau Iudei? 3. Istoria Ebreilor; 4. Istoria Iudeilor; 5. Credinţele Ebreilor; 6. Credinţele Iudeilor; 7. Biserica creştină şi Iudeii; 8. Păreri pentru deslegarea problemei; 9. Noi Românii ce să facem?

Iată pe scurt cuprinsul lucrării, în legătură cu cele 9 capitole de mai sus. 1. Problema iudaicească nu este una de ordin religios, nici de rasă. Ea este o problemă de ordin social. 2. Iudeii de azi pe nedrept se numesc Evrei sau Israeliţi, căci au pierdut caracterul rasei semite şi s'au abătut dela ideile fundamentale ale religiei Evreilor. 3. In cap. 3 face istoria Evreilor dela mia 3-a î. H. până prin veacul 6 î. H. de când nu se mai poate vorbi de Evrei sau Israeliţi, ci numai de Iudei cari se deosebesc fundamental de Ebreii de odinioară. 4. Istoria Iudeilor dela veacul 6 î. H. până astăzi. 5.

Evreii nu erau superiori celor din vremea lor decât prin credința într'un singur Dumnezeu. 6. Trăsăturile caracteristice și mai ales ale credinței și vieții religioase, au slăbit la Iudei; în loc să urmeze calea binecuvântării, au apucat pe drumul blestemului dumnezeesc. 7. Biserica creștină nu este tributară Iudeilor: la temelia învățăturii Bisericii stă Vechiul Testament, dar Iudeii au la temelia credinței lor Talmudul. In Vechiul Testament sunt idei cuprinse în învățătura descoperită Vechilor Evrei și nu Iudeilor. Cu aceștia din urmă Biserica creștină nu are nici un amestec. 8 și 9. Să nu lăsăm să se stingă în noi puterile de viață, ci să muncim dârz în toate ramurile. Să fim suflete de români; să îndrumăm copiii neamului nostru și spre industrie, comerț și meserii; pătura intelectuală să fie elita neamului; credința creștină să fie întărită pentru a-și împlini marele ei rol practic și a fi și mai departe izvorul țăriei unității naționale.

Iată câteva frânturi din cartea Iudeii și Românii, scrisă de un om cu multă învățătură în domeniul celor discutate.

Prof. Dr. NICOLAE NEAGA

*Dr. Valerian Șesan:* ARHIMANDRITUL MITROFOR CLEMENTIE CONSTANTIN POPOVICI (Extras din revista „Candela" XLIX, 1938), Cernăuți 1939, 14 p.

Frumosul elogiu postum pe care dl Prof. univ. Dr. V. Șesan il face precursorului dsale la catedra de drept bisericesc dela Facultatea de Teologie din Cernăuți, este interesant nu numai prin prestigiul subiectului său și prin vioiciunea expunerii, ci și prin aceea că rememorează tangențial încă doi membri ai ilustrei familii bucovinene Popovici.

Constantin Popovici senior, profesor la Institutul teologic din Cernăuți în prima jumătate a veacului trecut, a avut bucuria de-a se vedea urmat în apostolia sa de cei doi fii ai săi, marele Eusebie istoriograful și Clementie Constantin canonistul. Ultimul, era cea mai tânără odraslă a acestei dinastii de teologi renumiți, care au înrâurit considerabil asupra vieții naționale bisericești a românilor bucovineni. Născut la 22 Septemvrie 1846, după studii sârguincioase făcute în țară și la Viena — unde a audiat pe celebrul canonist romano-catolic Dr. Josef Zhishman, ale cărui întinse cunoștințe de drept canonic ortodox sunt cunoscute — Clementie Constantin Popovici ajunge profesor de drept canonic deodată cu înființarea Facultății de Teologie din Cernăuți. Activează neîntrerupt până'n 1917, continuând și după aceea să participe neoficial la manifestările religioase și culturale ale țării fagilor. Bătrânul pe care-l vedeam purtându-și până de curând, cu neprefăcută demnitate, făptura ninsă de vremi și de vrednicii pe străzile Cernăuților, a răposat în 2 Septemvrie 1938, în vârstă de 92 ani. Activitatea lui științifică e considerabilă. Din lista lucrărilor sale, pe care dl Prof. Șesan a întocmit-o în acest cuvânt de pomenire (p. 9—10), reținem „Fântânile (izvoarele) și codicii dreptului bisericesc ortodox" (publicată în „Can-

dela" 1886), fundamentală în literatura dreptului nostru bisericesc, şi Cursul său de drept bisericesc, rămas nepublicat. Dl Prof. Şesan nu ezită să-l rânduiască alăturea de Nicodim Milaş. GR. T. M.

*

*Nadejda Gorodetzky:* THE HUMILIATED CHRIST IN MODERN RUSSIAN THOUGHT (Hristos cel umilit în gândirea rusă modernă). London, 1939.

Tragedia glorioasei Rusii ortodoxe continuă încă să fie o rană larg deschisă în trupul Ortodoxiei noastre. Poziţia centrală şi rolul providenţial pe care l-a jucat ea în Răsărit într'o vreme în care toate celelalte ţări ortodoxe gemeau sub jugul apăsător al robiei musulmane, nu poate fi uitat niciodată. Căderea ei în ghiarele bolşevismului ateu a fost zdrobitor de dureroasă. Şi până în ziua restaurării ei pe culmile măririi de altădată, restaurare ce va veni cu o implacabilă certitudine, durerea noastră va continua să existe. Dumnezeu însă, care dirijează destinele omenirii după planuri necunoscute nouă, pare că a rezervat Ruşiei căzute un mesianism special, mesianismul Ortodoxiei în Occidentul atât de puţin cunoscător al duhului care trăieşte în spiritualitatea Bisericii Răsăritene. Ce-ar fi ştiut oare apusenii despre Ortodoxie fără de operile răsunătoare ale unui Bulgakov, Soloviev, Arseniev, Berdiaev, Florovsky, Kartasov, Zernov, Krivoshein şi alţii? Foarte puţin şi foarte neguros. Ceaţa obscurantismului în care Apusul învăluia deobiceiu Biserica de Răsărit, a fost împrăştiată de aceşti crainici ai Ortodoxiei, cari au pus în reală valoare comorile inepuizabile ale teologiei răsăritene. Biserica rusă din Diaspora, chiar dacă teologii ei atacă uneori probleme teologumenale cu un curaj speculativ care îi pune sub suspiciune (cazul sofiologiei Păr. Bulgakov), totuşi trebue să mărturisim cu sinceră admiraţie că aduce Ortodoxiei servicii considerabile, adăugându-i prestigii incontestabile.

Doamna N. Gorodetzky, prin lucrarea anunţată mai sus, s'a înscris definitiv în rândul apostolilor Ortodoxiei în Occident. Atacând problema „cadrului kenotic al minţii şi calea vieţii în Hristos", problemă cu multe tăişuri doctrinale, s'a achitat foarte onorabil de sarcina ce şi-a luat, dovedind o serioasă erudiţie teologică şi multă abilitate dialectică.

Kenoza, cu aplicarea ei la Sf. Treime sau la Creaţie, la Întrupare sau la Patima Mântuitorului, la viaţa totală a Bisericii sau la viaţa individuală a creştinului, cuprinde înfăţişeri doctrinale cari au constituit piatra de poticneală a multor teologi, în toate timpurile celor două mii de ani de existenţă ale creştinismului. Nu este locul aici să facem istoricul problemei kenotice. Este însă cazul să constatăm că dna Gorodetzky, având la îndemână experienţa tuturor rătăcirilor, a rătăcirii protestante şi fără îndoială şi pe aceea a maniheismului tolstoian, tratând una din laturile vastei probleme kenotice, adică pe aceia a kenozei individuale şi sociale, a ştiut să se menţină pe linia strictei tradiţii ortodoxe.

Smerenia cuprinsă în taina întrupării Fiului şi Cuvântului lui Dumnezeu, „care a venit în lume pe sine sărăcindu-se pentru ca pe noi să ne îmbogăţească", „care chipul lui Dumnezeu având ἑαυτὸν ἐκένωσεν μορφὴν δούλου λαβών, făcându-se ascultător până la moarte" (Filip II, 5—9), — a fost virtutea fundamentală care a creat în Rusia gloriei ortodoxe spiritualitatea jertfei şi abnegaţiei, a renunţării şi a lepădării de sine, a sărăciei de bunăvoie şi chiar a nebuniei pentru Hristos. Prinţul Muşkin, stareţul Zosima, Alexe Karamazov şi Ioan din Kronstadt sunt figuri clasice ale acestei spiritualităţi. Doamna Gorodetzky, în profundul şi interesantul ei studiu, ne arată cu belşug de amănunte cât de adânc este pătrunsă întreaga literatură rusă a secolului al XIX-lea de idealul blândeţei şi al bunătăţii, al umilinţei şi al îndurării, al sărăciei şi al ascultării. Dsa găseşte acest ideal exprimat nu numai în mistica Sf. Tichon (originalul lui Zosima), sau în învăţătura dogmatică a mitropolitului Filaret, ci şi în nuvelişti şi poeţi ca Dostoievsky şi Homiacov, ca Gogol şi Necrasov şi chiar în Turgheniew. Urmarea lui Hristos în umilinţă, suprem ideal individual la început, s'a transformat cu vremea în ideal naţional. Destinul Rusiei este să devină „cea mai creştină dintre toate naţiile omenirii", a cărei putere să zacă în jertfelnicia ei desinteresată.

Autoumilirea lui Hristos este opera de răscumpărare a lumii. Autoumilirea personală a omului, renunţarea la anumite privilegii sociale, este operă de îmbisericire, de sfinţire a întregei vieţi individuale şi colective. A fi nebun în scopul lărgirii împărăţiei lui Dumnezeu în lume, a desconsidera drepturi personale prin asumarea unor mai mari îndatoriri sociale, a limita exigenţele vieţii individuale pentru a putea promova imperativele vieţii general creştine, iată kenoza (κένωσις) care se desprinde pentru noi din pilda smereniei întrupării cuvântului lui Dumnezeu.

Biserica rusă din Rusia bolşevică, ca şi biserica rusă din Diaspora, trăieşte azi în plin cadru kenotic creştin. Nebunia pentru Hristos găseşte în Rusia — unde moartea vâjâie la urechea fiecărui creştin pravoslavnic — expresia cea mai desăvârşită. Principiile renunţării totale, în scopul preamăririi lui Hristos în lume, sunt trăite cu intensitate de atât de lipsita dar eroica Biserică rusă din Diaspora. In vremile de acută criză prin care trece omenirea astăzi, problema unei kenoze general creştine se pune întregei Biserici a lui Hristos cu tot mai multă seriozitate. Deaceea importanţa şi actualitatea cărţii dnei Gorodetzky sunt mai presus de orice discuţie.

Mirfield—Anglia, 1939 — Preot D. VEŞTEMEAN

Preotul Prof. Dr. *Gh. I. Ghia:* PÂINEA VIEŢII. Texte biblice explicate pentru „Straja Ţării"; Bucureşti, „Cugetarea", 1938, p. 68, Lei 25.

Domnescul aşezământ al „Străjii Ţării" prevede în programul de educaţie zilnică a tinerimii şcolare cântarea în cor a Rugăciunii Domneşti şi explicarea unui text biblic.

Păr. Prof. Dr. Gh. I. Ghia, pe care cititorii noştri îl cunosc cel puţin din preţioasa-i colaborare cu care ne onorează, a adunat în acest volumaş 29 explicări de versete scripturistice, cari pot fi utilizate atât de preoţii însărcinaţi cu educaţia religioasă a străjerilor, cât şi de ceilalţi. Pentru cei dintâi, ele pot servi de model întrucât autorul lor este un perfect cunoscător al Sf. Scripturi şi nu un diletant oarecare. Numeroasele lucrări ştiinţifice cu subiecte biblice pe cari le-a publicat P. C. Sa, şi cari au întâmpinat o primire deosebit de bună în cercurile specialiştilor, sunt cea mai bună garanţie în această privinţă. Dar „explicările" Păr. Prof. Ghia pot fi desvoltate şi utilizate cu succes în predicile duminecale, întrucât cele mai multe texte sunt culese tocmai din Evangheliile respective.

Inceputul unei literaturi religioase pentru uzul străjerilor este aşadar făcut. Bucuria noastră este desăvârşită, căci l-a făcut tocmai un om competent.
GR. T. M.

*Ştefan Paşca:* CEL MAI VECHIU CEASLOV ROMÂNESC. (Studii şi cercetări, XXXVI, editate de Academia Română), Bucureşti, 1939, 121 pag. + 9 Planşe. Preţul 100 Lei.

După epoca de viguroasă renaştere culturală a diaconului Coresi (1561— 1588), aproape vre-o 5 decenii nu s'au mai semnalat apariţii culturale mai remarcabile. Asta cel puţin în materie de tipărituri. Pela începutul domniei lui Mateiu Basarab, datorită impulsului dat de mitropolitul Petru Movilă dela Kiev, s'a reînceput cu şi mai mare putere opera de împământenire a limbii româneşti în slujbele sfinte. Acest domn muntean, cu o soţie atât de iubitoare de cărţi tipărite încât cheamă pentru acest lucru călugări din Bosnia şi din Muntele Athos (cf. Iorga: Doamna Elina a Ţării Româneşti, patroană literară, Anale, secţia istorică 1932, p. 2) şi înconjurat mai ales de învăţatul călugăr Meletie Macedoneanul din Zograful Sfântului Munte, a instalat în primăvara anului 1635 o frumoasă tipografie la Câmpulung. Această tiparniţă adusă din Kiev a dat în acest an un Molitvelnic slavon. In anul următor ea trece la Govora unde funcţionează până în 1642, după care dată trece la Mănăstirea Dealu şi în urmă la Târgovişte. De fapt, pela 1639 mitropolitul Ghenadie al Ardealului transportă (în vizita pe care-o făcu în 5 August 1639 la Braşov) dela Govora la Belgrad o presă, litere şi ornamente destule pentruca în toamna aceluiaş an să iasă cea dintâi carte rákóczyană de care a vorbit prof. N. Drăgan în Anuarul institutului de Istorie naţională din Cluj, 1922, p. 162 etc. Dl Şt. Paşca crede că oamenii lui Ghenadie, în frunte cu popa Dobre, vor fi cumpărat dela Braşov şi vechea literă din tipografia lui Coresi. Destul că în preajma lui 1640 apar la Alba-Iulia o serie de cărţi în româneşte, sigur sub influinţă calvină. Intrucât Meletie Macedoneanul poftea şi scaunul mitropoliei Ardealului asupra căruia dictau atunci prefectul Csernatoni şi superintendentul Geley cu pretenţii de calvinizare şi întrucât voia să-şi câştige şi simpatiile preoţilor ardeleni cari urmau să-l aleagă, Meletie

se va fi retras la Govora şi în toamna lui 1640 (Sept.—Oct.) tipăreşte Molitvele acestea pentru toate zilele de peste săptămână. Voia prin acest fapt pe deoparte să câştige pe calvini, cari doriau cuvânt sfânt în slovă românească, iar pe de alta să apară în faţa preoţilor ca un susţinător al ortodoxiei şi înverşunat monah din Sf. Munte ce fusese (p. 19—20). Sigur că în Noemvrie 1640 e numit Iorest, om mai puţin influent în Ţara Românească, dar care — ne mirăm de ce autorul se mai întreabă — avea mai puţine scrupule în păstrarea ortodoxiei decât vestitul ieromonah dela Athos.

Fapt important este însă opera aceasta, cel mai vechiu ceaslov tipărit în limba noastră. Tipărit pe o hârtie la fel cu a pravilei din Târgovişte (April 1640) având ca marcă a fabricei acelaş semn de trifoiu atât de des întâlnit între 1591—1660 din Veneţia şi Vincenza până în Constantinopol şi Oradea Mare, acest ceaslov este o copie după o traducere mai veche din slavoneşte. Se pare că şi manuscrisul 275 dela Academia Română a avut aceeaş sursă. Cât despre manuscrisul 2522 (din acelaş colecţie) care are cam acelaş cuprins, autorul stabileşte că ar fi o traducere originală după un text slavon aproape identic cu cel care a servit ca bază a textului tipărit. O a patra recenziune a acestui ceaslov din secolul XVII s'a păstrat în manuscrisul voevodului Gh. Ştefan al Moldovei, care în pribegia lui amară până în Tirol şi-a mângăiat zilele de pe slovele acestor rugăciuni (azi manuscrisul se află în biblioteca centrală din Blaj şi a fost studiat de N. Drăgan în acelaş Anuar al Institutului de istorie naţională, Cluj, 1925). Acest manuscris, scris de călugărul Antonie din Moldoviţa, tovarăşul de drum al pribeagului Domn, e o prelucrare a cărţii tipărite — ceeace dovedeşte cât s'a răspândit această cărţulie de rugăciuni a ceasurilor — dar totodată pare a fi avut în vedere şi originalul slavonesc (p. 84—5, 87—9).

Interesante studii asupra caracterului teologic, morfologic şi sintatic, ca şi însuşi textul acestei vechi tipărituri dat în vechiul graiu înţelept al strămoşilor noştri, complectează cercetările laboriosului conferenţiar dela Universitatea din Cluj. Dr. T. BODOGAE

*Dr. Nicolae Neaga:* VECHIUL TESTAMENT IN GÂNDIREA ROMÂNEASCĂ (Biblioteca „Biblică" Nr. 3); Sibiu 1938, 20 p. Lei 2.

*Acelaşi:* ARTA DE-A GHICI VIITORUL LA BABILONENI (Biblioteca „Biblică" Nr. 4); Sibiu 1938, 22 p. Lei 2.

Păr. Prof. Dr. Nicolae Neaga, titularul catedrei de Studiul Biblic al Testamentului Vechiu dela Academia teologică „Andreiană" şi distinsul nostru colaborator, cultivă de câţiva ani încoace un gând frumos: acela de a deştepta dragostea şi interesul faţă de comorile de'nţelepciune ale primei părţi a Bibliei. In acest scop, a înfiinţat publicaţia periodică „Biblioteca Biblică", în care tipăreşte mereu câte-o broşură scrisă atrăgător şi pe'nţelesul tuturor. Preţul redus cu care librăriile desfac aceste broşuri, e încă un semn că autorul are în vedere un cerc mai larg de cititori decât acel al specialiştilor.

Osebit de bună treabă face Păr. Prof. Neaga, maicuseamă că azi, un val de antisemitism rău înțeles, încearcă să sape simpatia creștinilor față de Testamentul Vechiu. Cât de șubredă este această mentalitate la modă, se poate deduce indirect din citirea primei broșuri. Tot trecutul nostru, toți cărturarii noștri de frunte vădesc o ispitire îndelungată a adevărurilor Testamentului Vechiu. Incepând cu Neagoe Basarab, Miron și Nicolae Costin, continuând cu D. Cantemir, Gh. Lazăr, Ilarie Chendi și Anton Pan și sfârșind cu Marin Ştefănescu, I. Petrovici și Lucian Blaga, autorul ne arată rând pe rând ce influință a exercitat asupra gândirii acestora înțelepciunea Testamentului Vechiu. Dacă ei nu s'au putut lipsi de aceasta, urmează că nici noi n'o putem ignora.

Cealaltă broșură popularizează o chestiune detașată dintr'o lume care a avut atâtea legături cu istoria poporului biblic (traducere din L. Dennefeld). GR. T. M.

*Dr. Milan P. Şesan*, Profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți: STATISTICA BISERICEASCĂ (Extras din „Candela" XLIX, 1938); Cernăuți 1938; p. 70, Lei 40.

„Statistica este istoria oprită pe loc, iar istoria este o statistică mereu în curs". Insași această definiție pe care autorul o pune în fruntea lucrării, arată necesitatea unei asemenea interprinderi și-i justifică apariția. Facultatea de Teologie din Cernăuți a dăruit științei teologice ortodoxe române erudita și vasta Istorie bisericească universală a lui Eusebie Popovici. Dela alcătuirea ei, au trecut ani mulți. Nicăeri nu erau mai necesare complectările și corecturile pe cari le reclamă vremea, ca tocmai aici, la partea statistică a istoriei bisericești. Dl. Prof. univ. M. P. Şesan a făcut acest lucru. Ştim că mai pregătește și alte corecturi și mai știm cât de necesare sunt ele.

Deocamdată, câteva cuvinte despre acest rod al ostenelilor dsale, pe care-l închină marelui Eusebie Popovici. După câteva pagini de apreciere a folosului statisticei, urmează bogata literatură de specialitate cu care s'a ajutorat la alcătuirea lucrării. Intrăm apoi în marea cifrelor. Forța numerică a confesiunilor, sectelor și a confesionalilor, este urmărită în partea I pe continente, în tabelele IV—XII. Alte trei tabele premergătoare consideră locuitorii pământului, creștinii și necreștinii. Tabelele XII—XVI indică forța numerică a ortodocșilor, greco-catolicilor, eterodocșilor și evreilor. Partea II cuprinde tabelele chiriarhiilor (bisericile ortodoxă, romano-catolică, evanghelică și eterodoxiile). Partea III cuprinde date statistică pentru România.

Exemplificăm! Dintre cei 2.119.000.000 locuitori ai pământului, 799.000.000 sunt creștini, iar 1.319.000.000 necreștini. Comparați aceste cifre și vedeți câtă lume n'a auzit încă de Evanghelia mântuirii neamurilor. Dar migăloasa lucrare a dlui Prof. M. P. Şesan mai oferă și alte date interesante și necunoscute, cari toate vorbesc pentru utilitatea unui asemenea studiu. GR. T. M.

*Dr. S. Reli,* Profesor universitar: REŞEDINŢA MITROPOLITANĂ DIN CERNĂUŢI (Călăuză şi istoric); Cernăuţi, Ed. Mitropolia Bucovinei, 1939; 84 p.

Superba reşedinţă mitropolitană a Bucovinei este un punct de atracţie pentru vizitatorii români şi străini deopotrivă. Frumuseţea ei, istoria ei, nu se pot cunoaşte contemplându-i numai măreaţa construcţie. Pentru uzul românilor, dl Prof. Dr. S. Reli a întocmit o lucrare documentată în 1933: „Reşedinţa mitropolitată din Cernăuţi şi meşterul ei Iosif Hlávka", despre care am vorbit aici la vreme (vezi *R. T.* 1933 p. 66—68). Cine era mai indicat decât dsa să alcătuiască şi ghidul de care are nevoe vizitatorul străin? Mai pe scurt decât în lucrarea amintită, autorul oferă aici strictul necesar pentru cunoaşterea artei şi istoriei acestei podoabe arhitectonice a Ţării noastre, în limbile *română, franceză şi germană.* Douăzeci de ilustraţiuni alese cu pricepere şi executate ireproşabil, împodobesc cea mai nouă lucrare a dlui Prof. Reli. GR. T. M.

Protopop *A. Nanu:* MAICA DOMNULUI (Biblioteca populară „Veniţi la Hristos" nr. 5); Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1939; 72 p. Lei 14.

Anii trecuţi, în plin congres al frăţiei misionare „Oastea Domnului", un participant a adresat I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae,* care prezida adunarea, smerita rugare:

— Daţi-ne cărţi religioase pe'nţelesul tuturor, Inalt Prea Sfinţite Stăpâne!

Vrerea lui, vrerea tuturor, a fost împlinită cu multă bucurie de Inaltul Ierarh, care a pornit îndată la drum, alături de colecţia „Popasuri duhovniceşti", biblioteca populară de întărire a dreptei credinţe şi de luptă antisectară intitulată atât de sugestiv: *Veniţi la Hristos.*

An de an, când s'apropie vremea întâlnirii fraţilor la adunarea Oştii Bisericii Domnului, tiparniţa noastră arhidiecezană lucrează de zor la întocmirea darurilor ce-i aşteaptă pe părtaşii îndătinatului praznic de Rusalii. O frumoasă *„Carte a biruinţelor"* şi a doua ediţie a cărţii de cântări religioase *„Toată suflarea să laude pe Domnul"* vor fi surprizele congresului actual.

Alăturea de ele, se rânduesc broşurile din biblioteca amintită, dintre cari cea mai nouă se datoreşte simţirii creştineşti şi graiului fermecat al Păr. Prot. A. Nanu. In forma unor istorioare cuceritoare, Păr. Prot. A. Nanu expune tot ceeace trebue să ştie orice bun creştin despre Apărătoarea Doamnă. Suma titlurilor broşurii, reprezintă ectenia liturgică: (Pe) *Preasfânta, Preacurata, Preabinecuvântata, Slăvita, Stăpâna noastră, de Dumnezeu Născătoarea* (şi) *Pururea Fecioara Maria, cu toţi Sfinţii pomeniţi-o! Amin.*

Broşura e frumos ilustrată. GR. T. M.

# CRONICĂ

EXTERNĂ

ALEGEREA ŞI PERSONALITATEA ACTUALULUI MITROPOLIT PRIMAT AL GRECIEI. Revenim cu amănunte — aşa cum promiteam în numărul nostru pe Ianuarie a. c. — asupra soluţionării vacanţei arhiepiscopale dela Atena.

Între moartea Arhiepiscopului Hrisostom şi alegerea succesorului său, a intervenit o nouă lege de Stat pentru reglementarea modului de scrutin, lege prin care se aduceau modificări însemnate textului tradiţional de alegere. Pe baza acestei legi noui, a fost fixată alegerea noului Arhiepiscop pe data de 5 Noemvrie 1938. Membrii ierarhiei în număr de 61, s'au întrunit în biserica catedrală, sub preşidenţia P. S. Ambrosie al Ftiotidei. Printre ei se afla şi Mitropolitul Ioan al Driinopolisului, condamnat şi depus din drepturile sale de către Sf. Sinod. Acesta, deşi înaintase un apel contra sentinţei Sinodului, a rămas şi pe mai departe privat de drepturile sale, eparhia sa fiind administrată de un alt Mitropolit, iar numele său nu se mai pomenea la slujbe.

Alegerea s'a desfăşurat după planul prescris şi Mitropolitul Damaschin al Corintului a obţinut 31 voturi iar Hrisant al Trapezuntului 30 voturi. Primul, obţinând majoritatea, a fost ales, recunoscut de guvern şi înscăunat cu ceremonialul îndătinat. Dar după 4 zile, au fost înaintate Consiliului de Stat două cereri prin cari se cerea anularea alegerii, una alcătuită de Mitropoliţii Ambrosie al Ftiotidei şi Irineu al Samosului, iar cealaltă de un grup de laici, în timp ce mai mulţi prelaţi au depus o cerere de confirmare. Consiliul de Stat s'a întrunit în şedinţă deliberativă la 15 Noemvrie 1938 şi a dat în 21 Noemvrie o sentinţă de invalidare a alegerii făcute, pe motivul că legea promulgată la 1 Noemvrie, după care s'a făcut aceasta, nu e conformă cu tradiţia Bisericii ortodoxe în general şi cu aceea a Greciei în particular. Acestei consideraţii i se mai adaugă şi faptul că la scrutin a participat Mitropolitul Ioan al Driinopolisului, care fiind depus de Sf. Sinod, nu putea să-şi exercite dreptul de sufragiu.

Consecinţa acestei sentinţe a fost că guvernul a promulgat la 3 Decemvrie 1938 o nouă lege pentru alegerea Arhiepiscopului Atenei şi a Mitropoliţilor Bisericii ortodoxe din Grecia, care a readus procedura alegerii la forma tradiţională. Pe temeiul acestei legi, Mitropolitul Ambrosie a convocat pe ziua de 10 Decemvrie Sf. Sinod în şedinţă extraordinară, pentru a proceda la alegerea Arhiepiscopului. Au fost alese 3 persoane, dintre cari majoritatea voturilor (11) a întrunit-o Mitropolitul Hrisant al Trapezuntului. Lista cu cele 3 nume a fost prezentată preşedintelui Consiliului de miniştri

general Metaxas, care după invalidarea primului scrutin şi-a asumat şi funcţiunea de ministru al cultelor. Acesta a supus-o regelui Gheorghe, care aflându-se în străinătate, a confirmat telegrafic pe I. P. Sf. Hrisant. Inscăunarea noului ales s'a făcut în 18 Decemvrie 1938.

Noul şef al ierarhiei elene s'a născut la Kotmari în Tesalia, în anul 1881. Studiile teologice le-a făcut la şcoala teologică din Halchi, pe care a isprăvit-o în 1903, fiind calificat întâiul. In 1904 şi-a luat licenţa. Până în 1907 a servit ca diacon, apoi în curând arhidiacon, la mitropolia din Trapezunt, iar în 1907 a plecat pentru aprofundarea studiilor în Elveţia şi în Germania. Reîntors la Constantinopol în 1911, i s'a încredinţat din partea Patriarhului Ioachim III sarcina de arhivar al Patriarhatului şi de prim redactor al buletinului oficial „Adevărul bisericesc". Insă nu păstră prea mult timp această funcţiune, căci în 1913 a fost ales, având abia 32 ani, Mitropolit al Trapezuntului, dovedindu-se în păstorirea turmei sale ca model de Arhiereu şi exemplu de adevărat păstor. Pentru vrednicia sa, a fost însărcinat de Patriarhat cu misiuni importante în străinătate.

In urma înfrângerii Grecilor în Asia Mică, păstorul împreună cu turma sa fu silit să plece în Grecia, stabilindu-se la Atena, unde în 1926, ca răsplată pentru activitatea sa, fu numit aprocrisiarh al Patriarhiei ecumenice. A colaborat la reglementarea tuturor chestiunilor interortodoxe din ultimii 10 ani prin misiuni în Albania, la muntele Athos, în Serbia, în România, Polonia, etc. iar în 1930 a reprezentat pe Patriarhul ecumenic Fotie II la conferinţa dela Vatopedi. In anul următor, s'a ocupat împreună cu reprezentanţii bisericii din Alexandria şi Ierusalim cu reglementarea succesiunii în scaunul Antiohiei, iar în 1935 fu însărcinat cu aplanarea diferendului ivit la sf. Munte în chestiunea mânăstirii Hiliandarion.

Peste tot, a dat dovadă de o judecată sigură, prezentându-se ca un aprig apărător al celor mai autentice tradiţii ortodoxe. In anul 1936, ca preşedinte al Comitetului de redacţie al „Vechiului Pont" publică o voluminoasă istorie a bisericii din Trapezunt, premiată la Paris de Institutul de studii greceşti. In urma valoroaselor sale lucrări primi diploma de doctor honoris causa al Facultăţii de teologie din Atena. Alegerea sa a fost bine primită de clerul şi poporul bisericii greceşti.

Inzestrat cu calităţi alese şi posedând înalte studii teologice, I. P. Sf. Hrisant va fi fără îndoială un vrednic păstor şi urmaş al arhiepiscopului Hrisostom. I. H.

# NOTE ŞI INFORMAŢII

CONTRA CONCUBINAJULUI se duce în zilele noastre o campanie susţinută la care — spre marea noastră bucurie — participă alături de ierarhia bisericească şi mireni cu credinţă'n Dumnezeu şi cu dragoste de neam.

In plină adunare eparhială, P. Sf. Episcop Dr. *Nicolae Popoviciu* al Orăzii a anunţat recent că în urma silinţelor depuse de P. Sf. Sa şi de clerul Eparhiei, au fost cununate bisericeşte 12.000 perechi de concubini, cu peste 30.000 de copii.

Pe de altă parte aflăm că binecredinciosul primar al municipiului Sibiu, dl Dr. *Sever Pop*, a lansat un apel către slujbaşii în subordine, prin care-i invită călduros să-şi legitimeze traiul în căsnicie şi să îndemne şi populaţia oraşului în acest sens.

Aceste două fapte întrec orice cuvânt de laudă. Vom reveni.

IGNORATĂ sau dispreţuită într'un trecut nu prea îndepărtat de cercurile bisericeşti occidentale, astăzi Biserica ortodoxă răsăriteană se bucură de atenţiuni speciale din partea aceloraşi cercuri. Ştim cât datorăm din această atitudine obiectivă faţă de silinţele noastre încercărilor de unire dintre Ortodoxie şi anglicanism. Chiar dacă rezultatul tratativelor duse în acest scop n'ar fi fost decât această cunoaştere şi preţuire reciprocă, ele ar fi meritat totuşi toată atenţiunea şi lauda noastră.

*Oecumenica*, revistă a anglicanismului şi a chestiunilor ecumenice, care apare în franţuzeşte sub auspiciile episcopilor de Gibraltar şi Fulham, spune multe în această privinţă. Scrisă sprinten şi obiectiv, ea aduce în fiecare număr articole şi studii interesante, iar în ce priveşte viaţa bisericească de pe continent, este informată ca puţine altele. Redactorii ei au bunul obiceiu de a se deplasa din când în când la faţa locului, pentru a studia instituţiile şi viaţa bisericească din diferitele biserici asupra cărora se rostesc. Pe noi ne-a cercetat nu de mult Rev. John Perret, un foarte bun prieten al Ortodoxiei româneşti.

Nu mai departe decât în nrul ei pe Ianuarie a. c., *Oecumenica* tipăreşte zece pagini dense de cronică românească. Serviciile pe cari ni le-a făcut această revistă când ne-a luat apărarea împotriva bătăiosului secretar general al alianţei baptiste mondiale, Dr. I. H. Rushbrooke, care vrea să ne scoale Europa în cap, sunt de neuitat.

Revista se poate abona la Librăria teologică din Bucureşti, str. 11 Iunie nr. 12. Abonamentul anual e de 20 fr. fr. Pentru clericii cari locuesc în altă ţară decât Anglia, deci şi pentru noi, abonamentul anual e numai de 10 fr. fr.

O VECHE dorinţă a românilor ortodocşi din Oltenia este pe punctul de-a fi împlinită. Cu pri-

lejul festivităților ce s'au desfăşurat la Turnu-Severin în 8 Maiu a. c., întru pomenirea intrării în Țară a Regelui Carol I, Majestatea Sa Regele *Carol II* a anunțat înălțarea Episcopiei Râmnicului Noului Severin la rangul de Mitropolie. Capitala celei de-a şasea Mitropolii ortodoxe române va fi — după cum se spune — la Craiova.

DUMINECA 14 Maiu a. c., a fost târnosită biserica ortodoxă din Valea Lungă (protopopiatul Mediaş). Slujba sfințirii a fost săvârşită de P. Sf. Episcop *Nicolae Popoviciu* al Orăzii, prin ostenelile căruia a fost înființată parohia amintită pe vremea când P. Sf. Sa era profesor la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu.

Dumnezeiescul lăcaş de închinăciune din Valea Lungă s'a ridicat prin contribuția întregei preoțimi din Arhidieceza de Alba-Iulia şi Sibiu. GR. T. M.

ESTE greu, fără îndoială, să produci opere cuprinzătoare de probe despre neexistența lui Dumnezeu. Trebue să te declari însuți mai întâi nebun, după zisa Sf. Scripturi, şi abia apoi să te poți apuca să scrii atari nebunii. Iată că în Rusia bolşevică, cu toate făgăduelile şi premiile instituite de autoritățile comuniste, s'au găsit totuşi extrem de puțini nebuni de acest fel în decursul anului 1938. Cinci pamflete sarbede, atâta a putut produce nebunia ateistă. Directorul „Casei oficiale de editură sovietică" a anunțat foarte desnădăjduit „Societatea celor fără Dumnezeu", că-i este imposibil să publice vreunul din manuscrisele ce i s'au prezentat, subiectele tratate şi modul lor de exprimare fiind departe de a putea furniza dovezi despre neexistența lui Dumnezeu. Şi mai descurajatoare pentru cei din „Societatea celor fără Dumnezeu" a fost constatarea că presa atee cotidiană, săptămânală sau lunară, n'a scris nimic sau aproape nimic cu caracter antireligios în 1938. Se citează cazul „Gazetei Țăranilor", a „Gazetei Învățătorilor", a „Fluerului" (cotidian al slujbaşilor dela căile ferate), cari n'au publicat decât unul sau două articole negatoare de Dumnezeu în anul trecut.

Pentru noi acestea sunt semne bune. Pumnii ridicați amenințători spre cer se deschid în căderea neputinței.

A ÎNCEPUT restaurarea mănăstirii Troitse-Sergiyevsky (acum muzeu istoric) în oraşul Zagorsk din apropierea Moscovei. Zidită în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, mănăstirea este un splendid exemplar al arhitecturei ruseşti medievale.

Ziua restaurării complecte a glorioasei Rusii ortodoxe se arată la orizontul nădejdilor noastre.

CONFERINȚA teologică ortodoxă anglicană dela Sofia, pe care am anunțat-o în numărul precedent, a fost amânată din pricina situației internaționale, până la toamnă. Pr. D. V